

Mokslo Lietuva

„SCIENTIA ET HISTORIA – 2012“ ■ 3 p.
UGDYMO ŠIUOLAIKINĖJE ŠEIMOJE KONCEPTAS ■ 8 p.

PRISIMENANT KOLEGĄ
VLADĄ VOVERĮ ■ 4 p.

■ 10 p. Jonas Garalevičius – pirmo sklandytuvo Lietuvoje statytojas

Nr. 8 (474)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Gedimino Žemličko nuotraukos

Pirmieji apdovanotieji Gabrielės Petkevičaitės-Bitės atminimo medaliu „Tarnaukite Lietuvai“ su LR Seimo Pirmininke Irena Degutienė ir medaliaus skyrimo komisijos pirmininku prof. Broniumi Genzeliu: priekyje – Jerutė Vaičekauskienė, Genovaitė Guokienė ir Marcelijus Martinaitis, antrame plane – Eugenijus Urbonas, prof. Bronius Genzelis, Irena Degutienė, Nijolė Gudžiūnienė, Šarūnas Nakas ir Rūta Bagdonienė; dešinėje – atminimo medaliaus aversas

Kultūrų dialogas: TAPATUMO PROBLEMAS

Kovo 2–4 d. Mykolo Romerio universitete vyko tarptautinė mokslinė konferencija „Tapatumo problemos: tradicija ir inovacijos“. Konferenciją pagal Nacionalinę mokslo programą „Valstybė ir tauta: paveldas ir tapatumas“ organizavo MRU Humanitarinių mokslų instituto Filosofijos katedra (prof. dr. Jūratė Morkūnienė ir kt.). Tarptautinė konferencija buvo MRU Humanitarinių mokslų instituto Filosofijos katedros vykdomo projekto „Individo socialinis ir kultūrinis tapatumas: tarp tradicijos ir inovacijos“ renginys, kuriame pranešimus skaitė mokslininkai iš JAV, Vokietijos, Lenkijos, Gruzijos, Bulgarijos, Latvijos, Lietuvos.

MRU mokslo prorektorė prof. Inga Žalėnienė pradėdama konferenciją pabrėžė, kad tapatumo tema pasaulyje dabar labai aktuali. Visos tautos karštingai stengiasi užsitikrinti savo ateitį, sustiprinti nacionalinį imunitetą. Kartais tapatumo samprata siejama su individo psichologine būseną – *kas aš esu ir su kuo tapatinuosi?* Ši vidinė būseną su individualiais atsakymais tarsi suteikia mums savotišką saugumo jausmą, kuris leidžia atsiverti ir kitokiems nei prigimtinis tapatumams. I. Žalėnienė kalbėjo ir apie neraminančias lietuviškojo tapatumo problemas, žvelgiant į jas tiek tradiciškai, tiek naujoviškai. Visas tapatumo pagrindas subręsta kalboje, įvairiuose kūrybos žanruose pasireiškiančioje kultūroje ir istorijoje. Tapatumas išsauga iš etninės kultūros ir žymi nacionalumą, jis formuojamas ir kultūriškai perduodamas iš kartos į kartą.

Dažnas savąjį tapatumą pirmiausia sieja su kalba, jos išsaugojimu, bet kokią įtaką šiandien daro technologinės naujovės? Elektroninėje erdvėje jau įsigalėjo rašymas makabriškais žodžių trumpiniais – taip slopinamas raštingumas, bloginama senosios lietuvių kalbos būklė. Norėdami išsaugoti savo tapatumą ir išlikti, kiekvienas turime kelti sau iššūkį – suprasti ir išlaikyti tai, ką paveldėjome iš savo tėvų, senelių, prosenelių, neabejoti savo pačių kultūra ir istorija, suprasti ir domėtis, kur mūsų tikrosios šaknys, kuo esame dabartyje, kuo galime būti ir ką galime palikti ateinančioms kartoms. Turime kiekvienas savyje pajusti, kad *mūsų prigimtinis tapatumas – prasmingas*.

MRU prof. Bronius Kuzmickas pranešime „Individo tapatumas tarp tradicijos ir inovacijos“ pabrėžė, kad tradicijos ir inovacijos skyrimas sąlyginis. Tai esą tam tikri kultūros vyksmo aspektai, tapatinimasis nėra lygus susitapatinimui. Susitapatindamas su visuotinybe individas gali tiek prarasti, tiek ir atrasti savastį. Akivaizdi asmenybės išraiška – nepamainomas ryšys su kitais.

■ Nukelta į 6 p.

■ Nukelta į 2 p.

BITĖ MOTINĖLĖ subūrė LIETUVOS BITES DARBŠTUOLES

Gabrielės Petkevičaitės-Bitės atminimo medalis – pilietiškiausiems žmonėms

Kovo 30-ąją, per rašytojos, pedagogės, visuomenininkės, kultūros ir visuomenės veikėjos Gabrielės Petkevičaitės-Bitės (1861–1943) gimtadienį (pagal senąjį kalendorių ir vardadienį), pirmą kartą jos vardu pavadinti atminimo medaliai „Tarnaukite Lietuvai“ įteikti 19 labiausiai šio garbingo apdovanojimo vertų žmonių iš 44 pasiūlytų kandidatų. Panevėžio miesto Dailės galerijoje atminimo medalius įteikė Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkė Irena Degutienė, laureatus sveikino Panevėžio miesto meras Vitalijus Satkevičius ir G. Petkevičaitės-Bitės atminimo medaliaus „Tarnaukite Lietuvai“ skyrimo komisijos pirmininkas prof. Bronius Genzelis.

Muzikinę iškilmių dalį praturtino Panevėžio muzikinio teatro styginių kvartetas, birbynininkas Gediminas Beržonis, moterų kvartetas „Camerata“, Panevėžio muzikos mokyklos styginių orkestras ir solistai.

Kur dobilas – ten bitė

Panevėžyje LR Seimo autobusėlis pirmiausia užsuko į Kristaus Karaliaus katedros kapines Ramygalos gatvėje. Simboliška, kad šalia Panevėžio garbės pilietės G. Petkevičaitės-Bitės kapo ilsisi ir du jos bendražygiai – rašytojas ir pedagogas kunigas Julijonas Lindė-Dobilas (1972–1934) ir Panevėžio bibliotekos įkūrėja, mecenatė, kul-

tūros ir visuomenės veikėja Elžbieta Jodinskaitė (1877–1951).

2009 m. sukako 75-eri metai nuo J. Lindės-Dobilos mirties, bet ar kas prisimena bent kiek ryškesnį šio lituanisto ir mokytojo iš pasaulimo paminėjimą? Nejuo pamirštas? Simboliška, kad Panevėžys ir panašios pažiūros suvedė J. Lindė-Dobilą ir G. Petkevičaitę-Bitę, jie ir palaidoti kone šalimais. Bitė Dobilas – net jų literatūriniai slapyvardžiai pasirinkti tarsi taikantis vienas prie kito. Atsitiktinumas, bet ar jame nesama užkoduotos gilesnės prasmės? Juk linko vienas prie

UNIVERSITETŲ GYVENIMAS

Kultūrų dialogas: TAPATUMO PROBLEMOS

■ Atkelta iš 1 p.

Vertybiškai rinkdamasis žmogus kuria savo aukštesnio lygmens tapatumą. Elektroninių technologijų diegimas siaurina žmonių gyvo bendravimo sferą. Vaizdo ir garso varžybos būna vaizdo naudai: jaunimas neįpranta mąstyti, menksta asmens savikūros aspektai, individuali savasties savivoka formuojama iš fragmentų. Daugelio individų socialinis elgesys įtemptas ir prieštaringas, individui būdinga tvirto pagrindo stoka, neišbaigtumas.

Individas tapatumą pats kuria tam tikros aplinkos teikiamų įvairių galimybių ribose ir turi rinktis su kuo save tapatinti. Tapatinimosi būdai iš dalies sutampa su socialiniais vaidmenimis, kuriuos atliekame: šeimos nario, profesionalo, kultūros, politikos veikėjo. Tapatumas gali būti koreguojamas, atnaujinamas, suvokiamas, tapatumą gali pats žmogus užleisti ir jis gali suirti.

Prof. dr. **Juratė Morkūnienė** pranešime „Individo socialinis tapatumas: aiškinimo kriterijai“ pabrėžė, jog socialinis tapatumas yra individo kaip visuomeninės, bendruomeninės būtybės tapatumas. Visuomenės sąvoka – tai metafora, susitarimo dalykas. Individo nei realybėje, nei teorijoje negalima izoliuoti. Yra ryšių tarp individų sistema, kuri ir vadinama visuomene. Socialinis tapatumas mėginamas apibrėžti kaip kultūrinio, politinio, religinio, teisinio, ekonominio, ir pan. tapatumų suvestinė.

Ohajo universiteto, VU, VDU, MRU ir kitų pasaulio universitetų profesorius **Algis Mickūnas** pranešime „Galutinis arbitras: globalizacija, kultūra, individas“ nagrinėjo kultūrinius ir individo ryšius globalių sąlygų aplinkoje. Globaliųjų poveikių aplinkoje individas savo tapatumą išlaiko tik per kultūrinį tapatumą. „Kiekviena kultūra pasižymi savitumu, kultūra yra gramatiškai svarbi, nelieskite sakralių paminklų, – kalbėjo filosofas, – kad jų nesugriautumėte.“ Konferencijoje tarsi vienijanti lietuviškos ir amerikietiškos kultūros figūra A. Mickūnas sakė, kai jis buvo užmiršęs lietuvių kalbą ir po to pradėjo ją vėl atrasti, tuomet jis praturtėjo. Mes pamatome savo identitetą, tapatybę, pažindami kuo daugiau kultūrų. Profesoriaus manymu, emigracija nėra pavojus, ji sąlygoja kultūrinę dinamiką.

Modernaus žmogaus tapatybė išskaidyta ir skaidymą palaiko šiuolaikinis matematizuotas mokslas. Viskas padalyta į segmentus, suskaidyta. Kaip priešpriešą A. Mickūnas pateikė graikiškąją Sokrato poziciją, kai žmogus nedalomas, jo tapatybė vientisa, juo negali manipuluoti.

MRU teisininkas dr. **Mantas Liesis** pranešime „Eutanazija ir asmens tapatumas“ kalbėjo apie vis aktualesnį asmens tapatumo klausimą: *kas aš esu ir ką reiškia būti gyvam*. Pritardamas hipokratiškosios tradicijos nuostatomis, pranešėjas detalai aptarė autonomines tradicijas, kuri susijusi su moderniomis technologijomis ir šiuolaikinei visuomenei itin aktuali. Eutanazijos įteisinimą pranešėjas traktuoja kaip tam tikrą žmogaus valios dėl savo gyvenimo ir mirties suabsoliutinimą. Autonominei paradigmai labai svarbi pacientų diferenciacija, t. y. vienai sprendžiamas Alzheimerio liga sergančių asmenų tapatumo klausimas, kitaip – esančių pastovios vegetacinės būsenos. Atsvara autonominei paradigmai turėtų būti

I. Žalėnienė, J. Pilotta, V. Valatka, A. Mickūnas

grįžimas prie hipokratiškųjų šaknų ir pagrindinis postulatas – nepakenk, bet neilgink agonijos ir kančių.

Akademikas **Romualdas Grigas** pranešime „Asmenybės krizė: jos tipai“ aptarė keletą asmenybės tipų: 1) transnacionalistus, etnokolektyvistus (J. Basanavičius, S. Daukantas, V. Kudirka); 2) neolituos, kuriems būdingi šie bruožai: savinauda, susvetimėjimas, politinis ir dorovinis reliatyvizmas, laikini ryšiai bendražmogiškųjų santykių sistemoje, daugiakultūralizmas; 3) marginalus, nesuradusius savo vertybių; 4) užribio klasės asmenis (valkatų, elgetų, dykaduonių grupės). Normaliai visavertei asmenybei, kuri geba išsaugoti pusiausvyrą tarp dvasinių vertybių ir buitinio triukšmo, svetimas anarchistinis individualizmas ir kumečio sindromas.

MRU prof. dr. **Saulius Kanišauskas** pranešime „Tapatumas kaip socialinis kodas: „šeimos kazusas“ egalitarizmo kontekste“ svarstė problemą, ar tauta, valstybė, vykstant šeimos sampratos pokyčiams, gali išlikti tapati sau, išlaikyti savo identitetą? Ar šeimos identiteto praradimas gali atsiliepti tautos, valstybės identitetui? Pranešėjas kalbėjo apie „natūralios šeimos“ būtiną savanorišką apsisprendimą priimti tam tikras teises ir pareigas. Tai kodėl to sprendimo neįteisinus juridškai? Prelegentas kalbėjo apie LR Konstitucinio Teismo nutarime implikuotus vadinamuosius kitokius ryšius, kurie užtikrins nutarime deklaruojamą tautos ir valstybės gyvybingumą, pabrėždamas, kad net „tradicinės šeimos“ samprata ir jos narių ryšių pobūdis nuolat kito ir kinta, kad „šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas“. Nesunku suprasti, kad su šeimos gyvybingumo problema glaudžiai siejasi su tautos ir valstybės gyvybingumo problema, tai – jau politinė, net filosofinė problema.

Doc. dr. **Lilijana Astra** pranešime „Teorinės ir praktinės senosios lietuvių kultūros tapatumo tyrimo problemos“ analizavo metodologinę problemą – kaip teoriškai vertinti ir interpretuoti esminius lietuvių kultūrinės savimonės

ir jos raiškos pokyčius pasaulinės globalizacijos procese. Postmodernybė kaip savarakiška kultūros epistema ir kaip teorinė doktrina patiria esminę perkaitą. Virtualiosios tikrovės raiška ir jos įprasminimas – absoliučiai naujas filosofinių ir kultūros tyrimų fenomenas. Šiuolaikiniame pasaulyje nebelieka uždaru etninių bendruomenių ir nacionalinių kultūrų. Jas veikia ir susieja naujųjų medijų diktuojamų globaliųjų įvaizdžių, formų ir masinės kultūros produkcijos srautai.

L. Astra iškėlė senojo lietuvių (baltų) kultūrinio paveldo ypatumus, teoriškai apibrėžė lietuviškąją metakultūrą kaip jos giliausią ontinį (būties) lygmenį, kuris apima mitų, simbolių, tikėjimų, papročių ir moralinių vertybių visumą, išauginusią šiuolaikinio kultūrinio tapatumo ir infrastruktūros reiškinius. Kartu ji tapo gelmine ir savita paradigmine epistema, kuri leidžia susieti tolimųjų amžių jausmus ir prasmes su šiuolaikine lietuvių savimone. Lietuviškoji (baltų) sakralybė tapo veiksmingai funkcionuojanti ideologinė struktūra, suponuojanti kultūrinės savimonės, tapatumo ir bendruomeninės moralinės sąmonės pradmenis, palaikanti šeimą, bendruomeninius ryšius, istorines kartas, taip pat giliausius etninius saitus. Baltiškosios sakralybės kaip metafizinio fenomeno refleksija tapo pamatinė vertybinė ašis, jungianti senųjų lietuvių mąstyseną ir jauseną į savito ir autentiško nacionalinio mentaliteto galią.

Doc. dr. **Margarita Poškutė** pranešime „Lietuviškojo tapatumo problema XIX a. pab. – XX a. pr.“ dėstė, kad šiuo laikmečiu iškilus naujai pasaulėžiūrinei sampratai, kurią reprezentuoja iš valstiečių kilę inteligentai, asmenybinis individualumas ištirpdomas kolektyviniame tapatume – „aš“ tampa „mes“. Išsiskyrus kelioms ryškioms pasaulėžiūrinėms grupėms, katalikai „mes“ aiškina kaip krikščioniškąją bendriją, išpažįstančią visus vienijančias krikš-

Pranešimą skaito B. Kuzmickas

čioniškąsias vertybes. Pozityvistams „mes“ yra žmonija, vienijama mokslo (proto) dėsnų. Socialistams „mes“ yra darbininkų klasė, prie kurios dėl krašto specifškumo buvo prijungti ir valstiečiai. Nors vertybės, jų pasirinkimas yra susiję su sąmoningumu, tačiau visgi tapatybė buvo suvokiama kaip determinuota ir statiška.

Doc. dr. **Žibartas Jackūnas** pranešime „Semantinė patirties ir tapatumo santykio samprata“ atkreipė dėmesį, kaip būtų galima interpretuoti tapatybės ar skirtųjų problemą, remiantis šiuolaikinėje teorinėje kultūroje įsivertinusiomis teorinėmis nuostatomis, daugiausia atėjusiomis iš postmodernistinės filosofijos, hermeneutikos ir fenomenologinės filosofijos. Taip suformuojamas interpretacinis arba semantinis požiūris į tikrovę ir jos supratimą. Vadovaujantis šiuo požiūriu, išskyla pareiga, aiškinant kokius nors reiškinius, visada turėti galvoje, kad aiškinimas ir supratimas, pats reiškinys ir jam priskiriama prasmė yra neatskiriami nuo interpretuojančio asmens, ypač jo patirties. Žmogaus sąmonėje išlieka ir pagrindinė tos patirties funkcija – padėti žmogui suprasti suvokiamus reiškinius, taip pat

tapatybes ar skirtības. Dėl tos patirties joks reiškinys, tikrovės bruožas negali būti laikomas nei tapačiu, nei priešingai skirtingu.

MRU doc. dr. **Povilas Aleksandravičius** pranešime „Ar individo tapatumą galima apibrėžti per substancijos sąvoką?“ analizavo substancijos sąvokos prasmę teorinėje Aristotelio filosofijoje ir iš jos kylantį individo supratimą, atskleidė, kokį prieštaravimą sąlygoja vienos iš substancijos sąvokų reikšmių – subjekto (gr. `upokeimenon) – loginis ir fizinis-empirinis tyrimai, ir kaip Aristotelis šį prieštaravimą išsprendžia. Sprendimo esmė – substancijos sutapatinimas su forma – tai leidžia substanciją kaip individualų subjektą tapatinti su jos esme (quidditas). Ši operacija lemia individo sampratą: Aristotelio teorinės filosofijos sistemoje individas tampa tik priemone rūšies egzistavimui išlaikyti, o mokslinis pažinimas apskritai nelauki individo tikroju savo objektu. Tokia Aristotelio substancijos interpretacija, nors ir nėra vienintelė galima, vyravo Vakarų metafizikoje iki pat XIX a.

MRU filosofas **Rimgaudas Būbelis** pranešime „Tapatumo sąmonė globalios simbolistinio racionalumo plėtos sąlygomis“ interpretavo sakmę „Eglė – žalčių karalienė“ ir atskleidė, kad ši sakmė turi daug įvairiausių klodų, t. y. skleidžia labai ypatingą ir įdomią tam tikrų draudimų pažeidimo patirtį. Pranešėjas kėlė klausimą: ar technologinė civilizacija, kuriama moderniosios matematikos, kaip pagrindinės savo priemonės, leidžiančios toliau plėtoti technologijas, pagrindu, yra atitrūkusi nuo būties, ar ne? Filosofas skatino mąstyti apie šiuolaikinės technokratinės civilizacijos ontologinius pagrindus.

MRU prof. dr. **Arvydas Guogis** pranešime „Ekonomizacijos, neoliberalizmo ir Naujosios viešosios vadybos grėsmių analizė tradicijų ir socialinio tapatumo palaikymo požiūriu“ pateikė pavyzdžių iš Lietuvos ir užsienio gyvenimo, kategoriškai pasisakė prieš

■ Nukelta į 8 p.

„Scientia et historia – 2012“. Istoriniai tyrinėjimai

Dr. Laima PETRAUSKIENĖ

Lietuvos mokslo istorijos ir filosofijos konferencija „Scientia et historia – 2012“ vyko kovo 29–30 d. Lietuvos kultūros tyrimų institute, jos rengėjai: Juozas Algimantas Krikštopaitis, Romualdas Juzefovičius, Alvydas Noreika, N. Kardelis ir kt. Šiame straipsnyje trumpai aptarsime tik antrosios konferencijos dienos, skirtos istoriniams tyrinėjimams, pranešimus.

Henryka Ilgiewicz pristatė 1931 ir 1963 m. sukilėlių giesmes, jų kultūrinę reikšmę, pranešimą iliustravo šių giesmių muzikiniai įrašais. Visos pranešėjos aptartos giesmės buvo atliekamos lenkų kalba. Po jos pranešimo kitas konferencijos dalyvis Vytautas Pocius iš salės paminėjo, kad šios giesmės – tai lietuviams sukilėliams į pagalbą 1931 m. atėjusių lenkų būrių giesmės, tuo tarpu lietuviški būriai giedojo lietuviškas giesmes, tad būtų labai įdomu aptarti ir pastarąsias.

Libertas Klimka skaitė pranešimą apie garso Vilniaus universiteto fizikos profesoriaus Stepono Stubelevičiaus (1762–1814) – šiemet minėsimame 250-ąsias jo gimimo metines – mokslinę veiklą. Nors profesorius mirė gana jaunas, pakirstas džiovos, tačiau Vilniaus universiteto istorijoje paliko ženklų pėdsakų ne tik fizikos srityje. Jis buvo ir kitų sričių puikus specialistas, labai platus akiračio mokslininkas, puikus lektorius. S. Stubelevičius labai išplėtė universiteto fizikos laboratoriją, aprūpindamas ją naujaisiais tų laikų prietaisais, kuriuos atsigabeno iš 1802–1804 m. kelionės po Austrijos, Italijos, Vokietijos, Prancūzijos universitetus. Be pirmojo Lietuvoje fizikos vadovėlio, parašė traktatą apie elektros įtaką žmonių gydymui. Palaidotas Vilniaus

Bernardinų kapinėse, kolumbariume. Kaip žinia, kolumbariumas sovietmečiu gerokai apgriuvo. Pastaraisiais metais, padedant talkininkams iš Lenkijos, dalis kolumbariumo restauruota, sutvarkyta ir S. Stubelevičiaus kapavietė, atnaujintas buvęs užrašas, bet, deja, tik ant kartoninės lentos, nes nėra lėšų kitokiai...

Šiame kontekste norėtųsi prisiminti, kad S. Stubelevičiaus mokslinį palikimą yra tyrinėjęs ne tik L. Klimka ir jo mokinė Rasa Kivilšienė, bet ir Alina Šveistytė su Laima Petrauskiene (2002 m. publikacija knygoje „Mokslo ir technikos raida Lietuvoje“). S. Stubelevičius labai originaliai ir įdomiai aiškino elektros poveikio mechanizmą gyvūnams, tad jis, mūsų nuomone, laikytinas pirmuoju biofizikos teoretiku Lietuvoje. Pirmeiviu biofizikos S. Stubelevičių laiko ir Dobilas Kirvelis, aptardamas šio mokslininko darbus apžvalgoje apie biofizikos raidą Lietuvoje (2008 m. publikacija knygoje „Mokslo ir technikos raida Lietuvoje“).

Birutė Railienė savo pranešimą skyrė advokatui, visuomenės veikėjui, aistringam bibliofilui Tadui Vrublevskiiui (1858–1925). Pranešime kalbėta apie pagrindinį jo palikimą Vilniui – biblioteką, jos pradžių, eksponatų rinkimą, kartografavimo principus; juos kūrė ir pats T. Vrublevskis. Knygų kolekcijos pradinė dalis buvo paveldėta iš Tado tėvų Eustachijaus ir Emilijos, tad 1912 m. įkurta visuomeninė viešosios bibliotekos draugija buvo pavadinta Eustachijaus ir Emilijos Vrublevskių vardu. Po metų šiai draugijai T. Vrublevskis perdavė biblioteką. Tarpukariu biblioteka vadinta Vrublevskių vardu, sovietiniais metais – Lietuvos mokslų akademijos biblioteka, o nuo 2009 m. sugrąžintas Vrublevskių vardas – dabar ji vadinasi Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka. Šiemet LMA

Vrublevskių biblioteka švenčia 100 m. sukaktį, ta proga renkama ir bus išleista T. Vrublevskio bibliografinė rodyklė. Monografija apie jį yra išleista gerokai anksčiau. O nedaug trūko, kad gražaus šimtmečio būtime neturėję, nes 2004 m. Saulėlydžio komisija jau buvo užsimojusi šią biblioteką prijungti prie Vilniaus universiteto ir visus fondus perduoti jai. Padėjo ryžtingas visuomenės pasipriešinimas ir paties T. Vrublevskio paliktas testamentas, kuriuo jis dovanuoja savo biblioteką Vilniaus miestui su sąlyga, jog biblioteka iš Vilniaus niekur ir niekada nebus išvežama.

Po šio pranešimo prof. L. Klimka, kaip visada kupinas gražių idėjų apie Vilniaus istorijos įprasminimą ir įamžinimą, pasiūlė pastatyti T. Vrublevskio biustą bibliotekos hole pirmame aukšte, kad tik jėgus į biblioteką, išsyk būtų matyti šio prakilnaus žmogaus veidas.

Birutė Valeckienė pristatė daug naujų knygų, kurias gavo LMA Vrublevskių biblioteka ir kurios galėtų dominti mokslo istorikus.

Du pranešimai buvo skirti tarpukario Lietuvos matematikų veiklai. Juozas Banionis aptarė iškiliausių Lietuvos universiteto, vėliau VDU, profesoriumatematikų darbus, o Joana Kastickaitė nušvietė žymaus pedagogo Antano Busilo nuopelnus rašant matematikos vadovėlius, tobulinant jų turinį.

Aldona Vasiliauskienė kalbėjo apie arkivyskupo Mečislovo Reinio (1884–1953) atminimo įamžinimą, jo paskutinius gyvenimo metus Vladimiro kalėjime-tvirtovėje, kitaip dar vadinamą Vladimiro centru. Jai pavyko prieiti prie šio kalėjimo archyvų, gauti M. Reinio asmens bylą, netgi pasidaryti jos kopijų. Prieš pradėdam tyrimą, buvo manoma, kad byla neišlikusi, likę tik pora puslapių. Vis dėlto A. Vasiliauskienei pavyko aptikti bylą,

gražiai kontaktuojant su Vladimiro terminalo archyvarėmis. Įdomu, kad archyvarų pareigos ten yra lyg ir paveldimos (matyt, saugumo sumetimais), nes jau trečia karta dirba šiame archyve. A. Vasiliauskienei ir Antano Vinkaus, tuometinio ambasadoriaus Rusijoje, pastangomis M. Reinio vardas Vladimire buvo gražiai įamžintas. Kapinėse pastaraisiais metais pastatyta atminimo lenta. Joje tarp kitų politinių kalinių įrašytas ir M. Reinio vardas. Į Vladimiro kapines nuvežtas žiupsnelis Lietuvos žemės. M. Reinio kapas Vladimiro kapinėse nežinomas, nes mirę politiniai kaliniai buvo laidojami slapta vidury nakties bet kur, tarpuose tarp žinomų kapų, po to žemė sulyginama ir sutrypiama, kad nė ženklo neliktų. Vladimire yra išlikusi katalikų bažnytelė, dabar restauruota ir veikianti, joje buvo pakabintas M. Reinio portretas, įvyko jo atminimui skirta konferencija. Tačiau patekti į Vladimiro kalėjimo muziejų A. Vasiliauskienei nepavyko, leidimas jai nebuvo išduotas. Muziejui perduotas M. Reinio portretas. Lietuvoje, Daugailių bažnyčios (šioje parapijoje gimė M. Reinys) šventoriuje yra simbolinis M. Reinio kapas, jame supilta saujelė žemės, atvežta iš Vladimiro kapinių. Lietuvoje jau vyksta piligriminės kelionės po M. Reinio gyvenimo ir veiklos vietas, į šias keliones atvyksta įvairių tautybių žmonės, nemažai Ukrainos katalikų, kurių vyskupas irgi yra miręs Vladimiro centre. Taip pat nepagarbiai, kaip politinis kalinys, ten buvo užkastas ir sutryptas.

Vytautas Pocius pristatė pranešimą apie senąją Palangos gimnaziją ir progimnaziją. Progimnazija buvo įkurta paskutiniajame XIX a. dešimtmetyje, tuomet tai buvo vienintelė tokio lygio mokykla į vakarus nuo Kauno. Joje mokėsi daugiau nei 60 proc. lietuvių.

Nors mokykloje lietuviškai kalbėti buvo draudžiama, bet per tikybos pamokas kunigai, kurie vieninteliai šioje mokykloje buvo lietuvių tautybės, mokydami savo mokinius poterių, slapta mokydavo juos ir lietuviško rašto – liepdavo užrašyti maldas lietuviškai. Suprantama, kad tikybos pamokos būdavo atskirai nuo stačiatikių, tad mokytojų niekas vyresnybei ir neapskundė, nes mokiniai buvo solidarūs. 1913 m. progimnazija buvo reorganizuota į gimnaziją. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, mokykla buvo evakuota į Estiją, o iš ten po kurio laiko – į Kaukazą. Įdomu, kad beveik visą klajonių laiką ji buvo vadinama Palangos gimnazija, taip vadinta net ir Kaukaze. Tik jau artėjant egzistencijos pabaigai ją imta vadinti Stavropolio gimnazija. Palangos gimnazija Stavropolio krašte nustojo egzistuoti 1922 m., kai bolševikai pradėjo švietimo reformą – mokytojai buvo išblaškyti arba išsilakstė patys.

Romualdas Juzefovičius nagrinėjo Estijos mokslų akademijos, įkurtos dar pirmosios nepriklausomybės metais, kūrimosi principus ir modelius. Estijos mokslų akademija buvo įsteigta 1938 m. ir kūrta pagal skandinavų modelį. Lietuvos MA, kaip visi gerai žinome, buvo įsteigta sovietmečiu, 1941 m. ir organizuota pagal Rusijos ir Baltarusijos modelį, principus.

Eglės Makariūnienės pranešimas buvo skirtas Nobelio premijos laureato Ernesto Rezerfordo (Rutherford 1871–1937) 75-osioms mirties metinėms. Apžvelgusi jo svarbiausius darbus atomo branduolio teorijos ir radioaktyvumo tyrimo srityse, pranešėja išnagrino, kaip šie atradimai buvo atspindėti tuometinių Lietuvos fizikų publikacijose. Pirmasis E. Rezerfordo darbų populiarintojas Lietuvoje buvo Lietuvos universiteto profesorius Vincas Čepinskis, 1923–1926 m. paskelbęs publikacijas „Kosmos“ leidinyje, knygoje „Atomai“, fizikos vadovėliuose. Vėliau E. Rezerfordo darbus propagavo Juozas Matulis, Povilas Brazdžiūnas, Henrikas Horodničius įvairiuose straipsniuose ir knygose.

Kęstutis Makariūnas apžvelgė dinastijas ir tradicijas moksle. Jo tyrimas parodė, kad šeimyninės dinastijos moksle retai aptinkamos, žymiai rečiau, negu, sakykime, tarp bankininkų ar verslo žmonių. Matyt, nemažai įtakos turi ekonominės priežastys, nes pastarųjų šeimų palikuonys paveldi didelius turtus, tuomet yra lyg ir įpareigoti tęsti šeimos veiklą. Iš mokslininkų retas kuris tampa pasiturinčiu žmogumi. Iš žinomiausių dinastijų moksle K. Makariūnas pažymėjo Bekerelių ir Kiuri gimines. Taip pat yra žinoma, kad Nobelio premijos laureatė fizikė Marija Goepert-Majer pasigyrė, jog ji negalinti atsakyti savo mergautinės

■ Nukelta | 11 p.

Lietuvos mokslo istorijos ir filosofijos konferencijos „Scientia et historia – 2012“ dalyvių nuotrauka

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

2011 m. „Mokslo Lietuvos“ projektą „Mokslui, visuomenei ir kultūrai“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas.

SUKAKTIS

Prisimenant kolegą Vladą VOVERĮ, jo 90-mečio proga (2)

Dr. Vladas Voveris

Tęsinys, pradžia Nr. 7

Prof. (emeritus) dr. Antanas KIVERIS
Lietuvos edukologijos universitetas

Dirbant laikraščio korektorium, tarp žinučių ir straipsnelių autorių, V. Voveriui teko sukurti ir poetą Paulių Širvį, ir moksleivį, būsimą kolegą VPU biologijos mokslų daktarą R. Logminą. Kai kurios laikraščio žinutės iš 1948 m., kaip prisiminiuose rašo J. Laurinavičius, ir šiandien kelia šurpą: už tai, kad neliaupsina okupacinės valdžios moksleiviai šalinami iš gimnazijos. Beveik visi buvę dvarininkai, pasiturintys valstiečiai, kurie buvo paminėti laikraštyje, netrukus buvo ištremti į Sibirą. Laikraštyje, ir ne tik šiame, „buvo griežta cenzūra, be partijos komiteto sekretoriaus parašo negalėjo būti platinamas laikraštis“, – prisimena Stasys Ivanavičius, 1952 m. buvęs Kaišiadorių raj. Vykdomojo komiteto sekretorius. Gyvenant Kaišiadoryse, Voveriai susilaukė dviejų sūnų: Dainiaus (dabar Lietuvos Respublikos diplomatas, 2003 m. apdovanotas ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Komandoro kryžiumi), Antano ir dukros Ramunės.

Prenumeruokite „Mokslo Lietuvą“, kad svarbiausios mokslo visuomenės naujienos pirmiausia pasiektų Jus. Tai operatyvesnė informacija nei laukti internetinio „Mokslo Lietuvos“ varianto, kuris pasirodo vėliau.

Su V. Voverio dukra Ramune teko susipažinti dar 1972 m., man stažuojantis Vengrijos Budapešto Lorando Etvėšo universitete. Tuomet ten mokėsi nemažai studentų ir aspirantų iš Lietuvos, dažnai susirinkdavusių aspirantūroje besimokančios Ramunės Voverytės ir Liucija Kudzevičiūtė (Sinkevičienė). Čia ateidavome ir mes, mokslininkai-stažuotojai tiek iš Lietuvos, tiek iš Estijos ar Lenkijos. Bendraudavome, dainuodavome, rengdavome kultūrinės programos, kurias parodydavome tuometinėje TSRS ambasadoje ar prie ambasados veikusioje vidurinėje mokykloje. Per vieną koncertą, kaip tuo metu buvo įprasta, padainavau rusišką kompozitoriaus S. Tulikovo dainą „Tėvynė“. Be to, patartas Ramunės, Liucijos ir akompaniatoriaus ukrainiečio A. Stoliarenkos, padainavau keletą lietuviškų dainų: S. Šimkaus „Anoj pusėj Dunojėlio“ (juk viskas tuo metu vyko prie Dunojaus) ir M. Petrausko „Šią naktelę, per naktelę“, ir vieną ukrainietiška – „Paimčiau aš bandūrą“. Ambasados pilnutėlė salė negailėjo plojimų, gėlėmis ir šūksniais mus sveikino lietuvių ir estų studentai. Po koncerto, priėmimo ambasadoje, atsiprašinėdamas, kad nepasveikino koncerte, kultūros ir mokslo reikalus kuruojantis ambasados sekretorius įteikė tuometinio TSRS ambasadoriaus Vengrijos Liaudies Respublikoje V. J. Pavlovo pasirašytą padėkos raštą. Kaip žinia, po tragiškai pasibaigusio saubingų 1956 m. įvykių Vengrijoje ir ypač po Prahos pavasario 1968 m. pralaimėjimo, iki 1972 m. buvo praėję visai nedaug laiko, todėl tiek tarp vengrų inteligentijos, tiek tarp studentų jautėsi slogi nuotaika, nepasitikėjimas Tarybų Sąjunga ir jos vykdoma „tautų draugystės“ politika. Tačiau mus, atvykusius iš Lietuvos, vengrai priėmė šiltai ir su užuojauta. Vasarą, 1972 m. birželio mėn., mums laivu keliaujant Dunojumi, kartu vykęs Amerikos mokslininkas lietuvis A. Matulionis

turėjo lietuviškų Amerikos laikračių, kur buvo nušviestas lietuvių disidentų R. Kalantos, pagarsėjusio savo susidėginimu Kaune, 1972 m. gegužės 14 d., protestuojant prieš TSRS valdžią Lietuvoje, tragiškas likimas. Taip mes, būdami Vengrijoje, apie tai sužinojome kiek plačiau. Vėliau, po farmacijos studijų Budapešte, Ramunė Voverytė iškėlė už užsieniečio ir mums daugiau susitikti neteko.

Vėlesnį savo šeiminio gyvenimo kelią, jau būdamas brandaus amžiaus, V. Voveris susiejo su bendraminte, įžymia visuomenės veikėja, mokslo tyros profesoze Ona Brazauskaite-Voveriene, kuri yra per 50 knygų autorė, paskelbusi daugiau negu pusantro tūkstančio mokslinių ir publicistikos straipsnių, daugelio disertacijų ir diplominių darbų Vilniaus universitete vadovė ar komitetų (komisijų) narė, recenzavo per 150 leidinių, darbų, monografijų, yra plačiai cituojama, jos moksliniais tyrimais remiasi kiti žymūs Lietuvos mokslininkai. Iki pat Vlado išėjimo Anapilin 2010 m. ji rūpinosi jo sveikata, namų židiniu, puoselėjo ir skleidė Vlado edukacines idėjas. Jie kartu dažnai lankydavosi įvairiuose Lietuvos Nepriklausomybės ar kituose svarbiuose Lietuvai, įvairiems jubiliejams ar atminimo datoms pažymėti skirtuose renginiuose ir koncertuose.

V. Voveriui dirbant mokytoju Kaišiadorių vidurinėje mokykloje (buvusioje gimnazijoje), Kaišiadorių r. Švietimo skyrius 1953 m. siunčia jį studijoms į VVPI, kur išlaikęs stojamuosius egzaminus, sėkmingai įveikia konkursą ir pradeda studijuoti lietuvių kalbą ir literatūrą.

Susiklosčius nepalankioms finansinėms aplinkybėms, V. Voveris prašo neakivaizdinių reikalų prorektoriaus atleisti jį nuo būtinumo sumokėti už mokslą 1955 / 56 m. pirmąjį pusmetį, tačiau šis jo prašymas atmetamas.

Daugelis dabartinės kartos jaunųjų mokslininkų edukologų ir jų kuruojamų magistrantų (sunku

juos čia būtų visus ir išvardyti) savo skelbiamuose darbuose ir tyrimų apibendrinimuose teigia ir įrodinėja, kad sovietiniais metais studentai už mokslą nemokėjo. Bet būtina prisiminti, kad taip buvo ne visais sovietiniais laikais. Dar 1940 m. vasarą visuose mitinguose Lietuvoje buvo skelbiama, o paskui rašoma spaudoje, kad buržuazinėje Lietuvoje darbo žmonėms mokyklos buvo neprieinamos – tegalėję mokyti tik turtingųjų vaikai, o nuo 1940 m. įvedus sovietų valdžią mokslas tapo nemokamas, mokyklos durys atviros visiems. Norėdama tai patvirtinti tuometinė Lietuvos TSR liaudies komisarių taryba 1940 m. rugpjūčio 29 d. paskelbė nutarimą, kad mokslas visose mokyklose nemokamas, kaip garantavo Stalino konstitucija. Tačiau realybėje viskas greitai pasikeitė. Nors 1940-ųjų mokslo metų pradžioje mokyklose buvo ruošiami mitingai, siunčiamos padėkos Staliniui už nemokamą mokslą, bet joms dar nespėjus pasiekti Stalino, Maskvoje Liaudies komisarių taryba, atsižvelgdama į Tarybų šalies darbo žmonių būklės „pagerėjimą“, 1940 m. spalio 2 d. nutarė įvesti mokesčių už mokslą vidurinių mokyklų 8–10 klasių mokiniams, visų specialiųjų ir aukštųjų mokyklų studentams.

Kas mokėsi pokariu, gerai žino ir net gali dabartinei jaunajai kartai priminti apie tai, kad tik 1956 m. birželio 6 d. buvo priimtas tuometinės TSRS Ministrų Tarybos nutarimas apie mokesčio už mokslą atšaukimą TSRS vidurinių mokyklų vyresnėse klasėse, spec. vidurinėse ir aukštosiose mokyklose.

Studijuojant V. Voveriui VVPI lietuvių kalbos ir literatūros fakultete, fakulteto vadovai buvo labai dažnai atleidžiami ir keičiami dėl įvairių „sunkinančių“ aplinkybių ar „netinkamos socialinės kilmės“. Fakultetui tuomet vadovavo: doc. Alfonsas Gučas (1951–1953 m.), doc. Ričardas Mironas (1953–1954 m.), kalbininkai Bronius Kalinauskas (1954–1958 m.), Vincen-

tas Drotvinas (1958–1959 m.), literatas Vytautas Svetulaitis (1959–1961 m.). Be jau paminėtų dekanų, kurie taip pat dėstė savo kuruojamus kalbos ar literatūros dalykus, V. Voveriui dėstė ir kiti įžymūs Lietuvos kalbininkai ar literatūros mokslo tyrinėtojai, kaip antai, doc. Zenonas Slaviūnas, Vitas Areška, Jonas Riškus, Marcelinas Ročka, Ipolitas Cieška, Petronėlė Bernadišienė. Psichologiją dėstė Alfonsas Gučas, pedagogikos dalykus Kazimieras Žukauskas ir Magdalena Karčiauskienė. Fakultetas dirbo nelengvomis sąlygomis, nes iki 1960 m. glaudėsi Vilniaus 16-osios vidurinės mokyklos patalpose, todėl paskaitos ir pratybos vyko tik po pietų. Apskritai, tuometiniame VVPI 1950–1951 m. pradžioje dirbo 92 etatiniai dėstytojai, tačiau tarp jų buvo tik šeši mokslo kandidatai ir aštuoni docentai, kadangi prieškario metais įgyti laipsniai ir vardai buvo anuliuoti („Vilniaus pedagoginis universitetas (1935–1995 metai)“, Vilnius, 1995). Instituto statusas kiek pagerėjo, kai jam 1950 m. TSRS Ministrų Tarybos nutarimu buvo suteikta antra kategorija (iki tol turėta trečia kategorija). Bet tuo pačiu į institutą nuolat dirbti atsiųsti ir septyni dėstytojai iš Maskvos. Taip pat 1950 m. rugsėjo 27 d. buvo priimtas LKP(b) biuro nutarimas „Dėl Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto“, kuriame buvo suformuluoti uždaviniai toliau ideologizuoti instituto gyvenimą. Tokio nutarimo vaisiai pasirodė greit, nes buvo reikalaujama „savikritikos ir atgailos“. Dėl aršios ideologų kritikos buvo atleisti iš dekanų pareigų įvairių fakultetų vadovai: J. Laužikas, M. Chvasas, J. Stabinis, K. Januškevičius, V. Mockus, o lietuvių kalbos ir literatūros fakulteto dekanas P. Mikutaitis 1952 m. pašalintas iš VVPI, suimtas ir ištremtas. Tais pačiais metais iš instituto buvo atleistas ir ištremtas lietuvių literatūros katedros vyr. dėstytojas Antanas Vengris. V. Voveriui teko studijuoti tokioje nestabilioje ir ideologinio teroro sukaustytoje institute atmosferoje. Tačiau nepaisydami labai aktyviai ir sparčiai kuriamos naujos bolševikų prievarta ir diktatu grindžiamos stalininės tvarkos, kai kurie darbuotojai ir studentai tam pasyviai priešinosi. Didžioji dalis dėstytojų rėmėsi Vakarų ir Nepriklausomos Lietuvos laikotarpio moksline metodine literatūra, vengė paskaitų ideologizavimo, tiesos žodis dažnai buvo sakomas puse lūpų, metaforiškai. Ypač lietuvių kalbos ir literatūros fakulteto dėstytojai gynė lietuvių kalbos teises ir padėtį, jie iš rusakalbių dėstytojų reikalavo mokyti lietuvių kalbos ir dėstyti lietuviškai. Kiek pagelbėjo ir faktas, kad lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų rengimo mokymo planas fakulteto mokslininkų buvo parengtas lietuviškai (skirtingai nei kitų dalykų mokytojų mokymo planai, kurie buvo siunčiami iš Maskvos), po to išverstas į rusų kalbą ir Maskvoje tiek lietuviško, tiek rusiško mokymo plano variantai buvo patvirtinti, registruoti ir antspauduoti. Tačiau visiems institute oficialiai buvo rodomas tik lietuviškas mokymo plano variantas, juo ir buvo remiamasi, o apie tai, kad egzistuoja ir rusiškas jo variantas žinojo tik gal du asmenys visame pedagoginiame institute.

V. Voveris 1960 m. gauna aukštojo mokslo diplomą ir įgyja vidurinės mokyklos lietuvių kalbos ir literatūros mokytojo kvalifikaciją, pradeda dirbti Aukštojo ir spec. vidurinio mokslo

ministerijos metoduose kabinete, o nuo 1971 m. pereina dirbti į VVPI (dabar LEU) Psichologijos katedros vyr. metodininku, kuriai tuo metu vadovavo docentas (vėliau profesorius) Sigitas Kregždė. Kartu V. Voveris dirba VVPI Profesinio orientavimo instituto moksliniu sekretoriumi ir Lietuvių kalbos katedros dėstytoju-valandininku. Nuo 1982 m. paskiriamas dirbti VVPI Neakivaizdiniame skyriuje vyr. metodininku. Per šį laikotarpį V. Voveris paskelbia daugiau negu 80 mokslo, metodinių ir periodikos straipsnių, išleidžia šešis leidinius, yra kai kurių iš jų sudarytojas ir bendraautoris.

1980 m. V. Voveris visuomeniniais pagrindais inicijavo Būsimojo pedagogo fakulteto (BPF) įkūrimą tuometiniame VVPI ir buvo paskirtas į dekaną pareigas. Būsimojo pedagogo fakultetas, bendradarbiaudamas su bendrojo lavinimo mokyklomis, padėjo XI–XII klasių mokiniams ruošti pedagoginių specialybių studijoms ir dar prieš jas pasirenkant, patiemis atsirinkti, kas yra kas. Į šį fakultetą savanoriškai, tačiau rekomenduoti tėvų ir pedagogų, stėjo XI klasės mokiniai iš beveik visų Lietuvos vidurinių mokyklų. Jų kasmet būdavo priimama po kelis šimtus. Pageidaujantiems stoti į BPF per rajonų švietimo skyrius ir mokyklos vadovus V. Voveris nusiūsdavo atitinkamą informaciją atmenoje ir gaudavo kasmet per 500 laišku iš moksleivių, jų mokytojų ir mokyklų vadovų. Į

jį taip pat kreipdavosi rajonų ar miestų švietimo skyrius vedėjai ar kiti įgalioti darbuotojai. Nė vienas laiškas ar kreipimasis nelikdavo be atsakymo. Tokio pavydėtino kruopštumo neturėjo kiti, vadovavę BPF jau po V. Voverio išėjimo į pensiją. Fakultete moksleivis išklaudydavo tam tikrą skaičių pasirinktos specialybės paskaitų ir pratybų, gaudavo vykdyti ir atitinkamą užduočių, taip pat privalejo iš savo mokyklos pateikti pažymą apie įvykdytus darbus ir savo mokslo metų pasiekimus. Paprastai, 75–80 proc. baigusiujų BPF moksleivių rinkdavosi pedagogines specialybes tuometinėse aukštesiose ir aukštesniosiose mokyklose. Fakultete klausytojai buvo anketuojami, vykdavo kryptingi pokalbiai, siekiant išsiaiškinti specialybės rinkimosi motyvus. Šių ir kitų tyrimų pagrindu, kartu su bendraautoriais buvo paskelbti ir apibendrinti tyrimo rezultatai mokslinėse publikacijose (Kregždė S., Voveris V., 1988, Profesinio orientavimo problemų tyrimai Vilniaus valstybiniame pedagoginiame institute. – *Pedagogika* 23; Šulcas A., Voveris V., 1985, Orientavimo į pedagogo profesiją sistemos klausimu. – *Moksleivių ir studentų profesinis orientavimas*. Kaunas, 15–20; ir kt.).

1990 m. gegužės 10 d. V. Voveris buvo išrinktas VPI Pedagogikos katedros docentu. Kiek vėliau panašaus modelio, kaip ir BPF Vilniaus pedagoginiame institute, buvo pradėti kurti tokie fakultetai (klubai) ir kitose aukštesiose mokyklose (Toma Lileikienė, *Pedagogika*, T. 73, 2004). Taigi, V. Voverio plėtojamos idėjos leido kiekvienam panoriamam jaunuoliui turėti galimybę mokytis atpažinti būsimąjį savo profesinį kelią, praktikuoti saviauklą, tirti savo

asmenybę, supančią socialinę aplinką ir pabandyti atsakyti sau į klausimą: ar aš tinku, ar galiu tapti mokytoju.

V. Voverio atliktų ir apibendrintų tyrimų pagrindu jau 1985–1988 m. buvo parengtos jo kandidatines disertacijos matmenys, bet darbo aprobavimas dėl nelabai aiškių priežasčių buvo vis atidėliojamas. Šiandien iš įvairių tuometinių pareigūnų elgsenos ar puselūpų išstartų frazių tik galima numanyti,

Tai buvo pirmoji apginta disertacija Vilniaus pedagoginiame institute, atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę. 1992 m. balandžio mėn. VPI Senatas, atsižvelgęs į Pedagogikos ir psichologijos fakulteto atestacinės komisijos posėdžio išvadą, patvirtino V. Voverio atestaciją docento pareigoms. Docentu jis dirbo iki 1994 m. liepos 1 d., iki išėjimo į pensiją. Tačiau ir po to, iki 2002 m. gruodžio 31 d. jis dar dirbo

LIETUVOS TSR LIAUDIES *Nuorašas.*

KOMISARŲ TARYBA

Nr. 1288. Kaunas, 1941 m. kovo 18 d.

INSTRUKCIJA

dėl Lietuvos TSR Liaudies Komisarų Tarybos 1941 m. kovo 13 d. nutarimo Nr. 218 taikymo.

Lietuvos TSR Liaudies Komisarų Tarybos 1941 m. kovo 13 d. nutarimas Nr. 218 dėl mokesčio už mokslą įvedimo ne darbo elemento vaikams taikomas tiems moksleiviams, kurių tėvai buvo: dvarininkai, žemvaldžiai, turėjusieji iki 1940 m. birželio 17 d. daugiau 30 ha žemės; pramonininkai, prekybininkai, rangovai, kurių įmonės yra nacionalizuotos; savininkai namų, kuriuos liečia įsakas apie nacionalizavimą; savininkai, kurių turtas yra konfiskuotas po 1940 m. birželio 17 d.; bankininkai, kapitalų, obligacijų, akcijų ir kitų vertybinių popierių turėtojai, kurių pragyvenimo šaltinis iki 1940 m. birželio 17 d. buvo pajamos iš šių vertybių; ūkininkai, kurie sistematiškai naudojami samdomu darbu; asmenys, kurie verslo reikalui naudojami samdomu darbu; dvasininkai.

Mokestį už mokslą moksleiviai įneša į mokyklos ar mokomosios įstaigos kasą, o gautąsias sumas mokykla ar mokomoji įstaiga įneša į Valstybės Banką.

Moksleiviai, neįnešusieji nustatytu laiku mokesčio už mokslą, iš mokyklos ar mokomosios įstaigos pašalinami.

(Pas.) M. Gedvilas, Lietuvos TSR Liaudies Komisarų Tarybos Pirmininkas.

Kaip prisimena dr. A. Kučinskas: „Šitas nutarimas Lietuvos tarybinei vyriausybei ir partijai atėmė žadą ir ilgai nebuvo Lietuvoje skelbiamas. Ėjo su Maskva derybos: teleidžia naujoms respublikoms nors šiemet dar nemokėti; nemokamas mokslas – toks dėkingas arklukas agitacijai. Bet Kremlius nesukalbamas. Tik pusmečiui praslinkus Lietuvos komisarų tarybai buvo leista nutarti, kad Lietuvoje įvedamas mokeskis už mokslą ne darbo elemento vaikams. Mokestį reikėjo mokėti už visus metus. Universitete – 400 rb., Kauno ir Vilniaus vidurinėse mokyklose po 200 rb., o kitose vietose – 150 rb. Tik kilo neaiškumų, ką reikia laikyti ne darbo elementu. Todėl tuo reikalu buvo paskelbta tokia instrukcija (Kučinskas A., 1942, Tarybiniai metai gimnazijose. – Lietuvos archyvas. Bolševizmo metai III. Kaunas: Studijų biuro leidinys, 133)

kad disertacijos tekstas, joje keliamos ir apibendrinamos idėjos buvo ideologiškai nepakankamai pagrįstos, neturėjo tuo metu praktikuojamos „atitinkamos ideologinės aureolės“. Be to, atrodo, ne paskutinę vietą lėmė ir tas faktas, kad Katalikų Bažnyčios Kronikos priede „Aušra“, 1979 m. buvo paskelbtas sąrašas asmenų (tarp jų buvo ir V. Voveris), kurie Vilniuje 1979 m. rugsėjo 8 d. blaivininkų klube „Šaltinis“ pabandė organizuoti pirmąjį oficialų blaivininkų susitikimą – konferenciją. Todėl galutinis disertacijos variantas galėjo būti pateiktas ginti tik atkūrus Nepriklausomybę. 1992 m. V. Voveris pateikė disertaciją-mokslinį pranešimą „Būsimųjų pedagogų atranka, rengimas studijoms“, aprobuotą VPI Pedagogikos katedroje ir Mokslo taryboje, Vilniaus universiteto specializuotai pedagogikos mokslų tarybai pedagogikos kandidato moksliniam laipsniui už darbų visumą įgyti. Prie prašymo leisti ginti disertaciją pridėtoje anketoje V. Voveris į klausimą apie partiškumą nurodė, kad jis „nepartinis visą amžių“. Mokslinis jo darbo vadovas buvo prof. Vladas Rajeckas, oficialieji oponentai prof. Sigitas Kregždė ir doc. Kazys Poškus. Kolektyviniu oponentu buvo paskirtas Lietuvos mokytojų kvalifikacijos institutas, kuriam tuo metu vadovavo šių eilučių autorius. Įsimintinas V. Voverio disertacijos svarstymas tuometinėje LMKI Taryboje, kuri įvertino darbo aktualumą, problematiką, atliktų tyrimų reikšmingumą pedagogikos mokslui ir pateikto ginti darbo išvadas bei rekomendacijas. 1992 m. vasario 19 d. disertacija buvo sėkmingai apginta ir specializuota taryba tą dieną suteikė V. Voveriui pedagogikos mokslų kandidato laipsnį.

Būsimojo pedagogo fakulteto dekanu arba koordinatoriumi ir tik nuo 2003 m. sausio 1 d. abiejų šalių sutarimu paliko šias pareigas.

Kaip jau buvo minėta, 1999-ųjų rudenį V. Voveris nupirko VPU kameriniam chorui pianiną. Jis taip pat pakvietė instrumentų derintoją, kuris atvežtą ir viename iš universiteto amfiteatru pastatytą pianiną suderino, kad visi garsai skambėtų kaip pridera. Šis V. Voverio dovanotas instrumentas iki šiol yra naudojamas universiteto reikmėms.

Chore „Ave Musica“ V. Voveris ne tik dainavo, bet kūrė tekstus, kuriais buvo anonsuojami atliekami kūriniai, net kurdavo ištisą koncerto scenarijų. Apie kamerinio choro „Ave Musica“ koncertinę veiklą Vladas parašydavo ir spaudoje.

Visada būdavo įsiklausoma ir į Vlodo nuomonę, organizuojant choro koncertinę veiklą. Jis siūlydavo vykti į mažesnes, atokesnes kaimo vietovėse esančias mokyklas, kur retai koks meninis kolektyvas užklysta, taip pat vykti į pietryčių Lietuvos

Trys „Ave Musica“ bosai: Vladas Voveris, Jeronimas Žitkevičius ir Antanas Kiveris. LEU Aktų salė, 2004 m. gruodžio 10 d.

lietuviškas ir lenkiškas mokyklas, atokesnes parapijas. Taip jo iniciatyva buvo giedama per Šv. Mišias Stakliškių, Aukštadvario, Deveniškų, Ratnyčėlės, Liškiavos, Senujų Trakų, Sudervės, Šeduvos, Šalčininkų, Gervėčių, Punsko, Rimdžiūnų, Pelesos parapijose, dažnai lankyti rajoniniai senelių namai ir juose padainuojama. Chorui lankantis vienoje iš rajono mokyklų, mokytojai kalbėjo, kad net 20 ar 30 metų jų mokykloje nėra buvęs joks meno kolektyvas ir kad apskritai mokyklose mažai kas iš menininkų lankosi. Šiandien sunku būtų suskaičiuoti, kiek koncertinių išvykų į Lietuvos parapijas ir bažnyčias organizavo arba prie jų įgyvendinimo prisidėjo Vladas, bet galima drąsiai teigti, kad tai buvo iškilis ir tauras charakterio asmenybė, rodžiusi tikrą gyvenimo kelią, kuriuo verta eiti ir mums, jaunesniems.

Visada malonu prisiminti Vlado bažnyčioje giedantį Viešpaties garbei, karštai mylintį Dievą, Tėvynę, namiš-

kus, tėviškę ir nekenčiantį bet kokių okupantų, brukamų naujų pažiūrų, diegiamų kitokių papročių negu turi tauta, prievartinio kalbos naikimo, tikėjimo išstūmimo, kai buvo ištremiami nekalti, darbštūs Lietuvos žmonės, mokytojai, o likusieji žinojo, kad yra akys ir ausys, kurios matydamos ir girdėdamos, gali nulemti žmogaus likimą, nes tautoje buvo pastatytas brolis prieš brolių, kai ne meilė užvaldė kraštą, o nepasitikėjimas, įtarumas ir baimė. Vladas džiaugėsi Nepriklausomybės atkūrimu, daug mąstė, rašė spaudoje apie tikrąsias gyvenimo vertybes. Iš jo, švelnaus būdo žmogaus, nebuvo girdėti blogo ar skaudaus žodžio, pykčio, pakelto tono. Nuolaidus, nuolankus, nuoširdus draugas, kur reikėjo, tiesės pagalbos ranką, visiems padėjo. Grožis, taurumas, tautinė dvasia – jo gyvenimo nuostata buvo iki pat išėjimo Anapilin 2010 m. lapkritį. O prie kapo suskambo jo paties ankščiau dainuota kameriniame chore ir labai mėgiama Juliaus Gaidelio „Malda už Tėvynę“: „Praskaidrink, o Dieve, mūs Lietuvai niūrias dienas, atsiųsk Saulės jai spindulių...“

Teliaka šviesus Vlodo atminimas visų jį pažinojusių širdyse.

Baltijos šalių mokslo istorikų ir filosofų asociacija ir Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrija

KVIEČIA

teikti pranešimų santraukas į 25-ąją tarptautinę Baltijos šalių mokslo istorijos konferenciją, kuri vyks Vilniuje, 2012 m. spalio mėn. 4–6 d.

2012-iejieji – muziejų metai Lietuvoje, todėl ši tema buvo pasirinkta kaip viena svarbiausių konferencijos programoje – bus surengta speciali sekcija: „Muziejai kaip mokslo istorijos bei šalies kultūrinio identiteto vertinimo šaltiniai“. Tradicinės konferencijos sekcijos:

- Gamtos, socialinių mokslų, medicinos ir matematikos istorija
- Technikos ir inžinerijos istorija
- Universitetų ir mokslo įstaigų istorija
- Mokslo filosofija ir metodologija

Pranešimų temos turėtų sietis su Baltijos, Šiaurės šalių mokslo istorijos, filosofijos tematika. Pranešimo tezėse reikia nurodyti, kuriai sekcijai jis skiriamas. Pranešimų ir santraukų kalba – anglų.

Santraukos tekstai (iki 2000 spaudos ženklų, iki 3 literatūros šaltinių) turėtų būti parengti *Microsoft Word* programa, teksto raidžių dydis 12 punktų, literatūros šaltinių – 9 punktų. Būtina nurodyti autorių pavardes, atstovaujama institucijų pavadinimus. Kviečiame teikti pranešimų santraukas iki š. m. gegužės mėn. 15 d.

Konferencijoje autorius galės skaityti tik vieną pranešimą. Autoriams bus pranešta apie jų pranešimų įtraukimą į konferencijos programą iki š. m. birželio 30 d. Galutinė konferencijos programa bus paskelbta rugsėjo pradžioje. Patvirtintų santraukų tekstai bus išspausdinti konferencijos leidinyje iki spalio 4 d.

Konferencijos organizacinio komiteto pirmininkas – prof. habil. dr. Juozas Al. Krikštopaitis Sekretorė – dr. Birutė Railienė, el. paštas b.railiene@gmail.com Konferencijos vietinio organizacinio komiteto pirmininkas – prof. Libertas Klimka.

Registracijos formos ir platesnė renginio informacija pateikta adresu: <http://www.baahps.org/>

ĮVERTINIMAS

BITĖ MOTINĖLĖ subūrė LIETUVOS BITES DARBŠTUOLES

■ Atkelta iš 1 p.

kito panašiomis pažūromis, literatūros ir kultūros vietos tautos lavinimui ir ugdymui suvokimu.

Labai neįprasta asmenybė Lietuvos kultūros istorijoje J. Lindė-Dobilas, tarp daugumos to meto kunigų galėjo atrodyti gal ne itin dogmų saistomas laisvas žmogus, todėl kartais lyginamas su Juozu Tumu-Vaižgantu. Lankydamas Joniškėlio dvarininkų Karpių įkurtą ir jau spėjusią pagarsėti mokyklą, vėliau tenykštę vokiečių gimnaziją, J. Lindė-Dobilas „užsikrėtė“ lietuviybės idėjomis, o per lietuvių susidraugavo su Joniškėlio gydytojo Jono Leono Petkevičiaus (1828–1909) šeima, taigi, ir su jų dukra Gabriele. Kunigų seminariją baigė 1898 m. ir tais pačiais metais išventintas kunigu. 1912 m. Tilžėje išleido pirmą lietuvišką romaną „Blūdas“, kurį autorius pasirašė Dobilo slapyvardžiu. Konservatyvioji katalikiškos orientacijos kritika romaną ir autorių puolė, o G. Petkevičaitė-Bitė įvertino net labai palankiai.

Išsamiau nenagrinėdami šios labai įdomios asmenybės veiklos ir kūrybinio kelio, pasakysime tik tiek, kad 1922 m. J. Lindė-Dobilas apsisprendė mesti kunigystę ir gavo mokytojo vietą Panevėžio valstybinėje gimnazijoje. Laikinais apsisistojo G. Petkevičaitės-Bitės namuose ir nuoširdi judviejų draugystė tęsėsi iki Dobilo mirties 1934 metais.

Panevėžyje G. Petkevičaitė-Bitė su Matu Grigoniū, Leonu Kuodžiu, Juozu Keliuočiu (kitur minimi dar J. Zikaras, M. Karka ir kt.) įsteigė Lietuvos moksleivių literatūrai būrelį „Meno kuopa“, veikusią 1922–1944 metais. Būrelis itin išgarsėjo, tapo „mažuoju Lietuvos universitetu“, kai jam pradėjo vadovauti J. Lindė-Dobilas. Nesimokęs jokiame universitete šis pedagogas ir literatas sugebėjo įgyti gilesnę meno sampratą net ir už „laikinojoje sostinėje“ susibūrusius inteligentus. Per „Meno kuopą“ pratino gimnazistus mokslo ir meno

gelmės pažinti ne iš būtinybės, bet patiriant pažinimo džiaugsmą. Visur ieškojo esmės, gėmės, nepakentė paviršutiniškumo. Mokydamas kitus ir pats mokėsi, to neslėpdamas. Buvo pareigos žmogus, bet ne sausas. Ar ne todėl buvę J. Lindės-Dobilo gimnazistai, studijuodami universitete sakydavo, kad iš Dobilo jie gaudavę daugiau, negu aukštojoje mokykloje. Buvo „meilės pedagogikos“ – dėstomam dalykui ir savo mokiniams – atstovas.

Būsime dėmesingi ir šalia palaidotai Elžbietai Jodinskaitei. Su šia pavarde (tada dar tik pavarde) „Mokslo Lietuvos“ redakcijoje pirmą kartą susidūrėme kalbindami nepamirštamąjį literatūros tyrinėtoją, rašytoją Viktorą Alekną, ne tik vyduškos išvaizdos, bet ir Vydūno idealų bei propaguoto gyvenimo būdo sekėją. Kalbėjomės apie Salomėją Nėrį, jos panevėžietiškojo gyvenimo laikotarpį ir pirmą pažintį su Bernardu Buču (1903–1979), būsimuoju poetės vyru. Pasimokęs dailės Romoje ir Briuselio karališkoje dailės akademijoje, kur 1929 m. spėjo laimėti pirmąją vietą už kompoziciją „Kristaus nuleidimas į karstą“, B. Bučas grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Panevėžyje. Jį globojo visuomenininkė ir filantropė bajoraitė Elžbieta Jodinskaitė, apgyvendino savo namuose Sodų gatvėje, suteikė sąlygas kurti. B. Bučas spėjo atitarnauti kariuomenėje, kur daugiausia taip pat užsiėmė kūryba – tokia galimybė jam buvo suteikta. S. Nėris su B. Buču susipažino 1935 m., bet jos santykiai su E. Jodinskaite netapo labai šilti. Mat pastaroji savo globotiniui pageidavo geresnės žmonos, negu „kažkokia poetė“. 1936 m. B. Bučas, gavęs švietimo ministerijos stipendiją metus tobulintis užsienyje, išvyko į Paryžių kartu su Salomėja, kur jiedu tų pačių metų gruodį ir susituokė. E. Jodinskaitė apie santuoką sužinojo jiedviem sugrįžus į Panevėžį.

Panevėžyje E. Jodinskaitė prisimena kaip B. Bučo globėja, mecenatė,

Ant Gabrielės Petkevičaitės-Bitės kapo gėles padeda poetas ir publicistas Stasys Stacevičius, LR Seimo kancleris Jonas Milerius, poetas ir rašytojas Marcelijus Martinaitis ir Gabrielės Petkevičaitės-Bitės atminimo medaliu „Tarnaukite Lietuvai“ skyrimo komisijos pirmininkas prof. Bronius Genzelis

filantropė. Spaudos draudimo laikotarpiu E. Jodinskaitė platino draudžiamas lietuviškas knygas, dalyvavo lietuvių tautinio atgimimo judėjime. Priklausė labdaringsoms organizacijoms, dalyvavo „Žiburėlio“ veikloje. Ji tapo Valstybinio centrinio knygyno (bibliotekos) Panevėžio skyriaus (nuo 1937 m. valstybinės viešosios bibliotekos) įkūrėja ir vedėja.

Tai vis G. Petkevičaitės-Bitės aplinkos, šviesaus idealizmo skleidėjai. Minint 150-ąsias G. Petkevičaitės-Bitės gimimo metines senose Panevėžio kapinėse sutvarkytos šių asmenybių kapavietės. Panevėžio miesto savivaldybė pasistengė, kad visos trys kapavietės įgautų vienodą stilistinę išraišką (bendrą projektą parengė dizaineris Vidas Žigas).

LR Seimo kancleris Jonas Mile-

rius, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras, G. Petkevičaitės-Bitės atminimo medaliu skyrimo komisijos pirmininkas prof. Bronius Genzelis ir du pirmieji šio medaliu laureatai poetas, rašytojas Marcelijus Martinaitis ir rašytojas, publicistas Stasys Stacevičius ant G. Petkevičaitės-Bitės kapo padėjo gėlių kaip didžios pagarbos rašytojai, pedagogai ir filantropai ženklą.

Lipdė modernios tautos korį

Jubiliejai ir sukaktys ateina ir praeina – darbai išlieka. 2011-aisiais Lietuvoje plačiai ir turiningai buvo minimos G. Petkevičaitės-Bitės 150-osios gimimo metinės, kaip niekada dažnai žmonių lūpose skambėjo lietuviui nuo senų senovės toks mielas žodis Bitė, tik

rašomas didžiąja raide.

Bajoraitė rašytoja Gabrielė Petkevičaitė-Bitė savo literatūrinio slapyvardžiu pasirinko Bitės vardą – geresnio sprendimo negalėjo padaryti. „Bitės“ slapyvardžiu pradėjo pasirašinėti rašydama į „Ūkininką“. Trumpesnio ir skambesnio, svarbiausia – tarnystės Lietuvos žmonėms ir Lietuvai įvaizdžio tikriausiai neįmanoma rasti. Gabrielei Petkevičaitėi pavyko. Tikriausiai mums šiandien keistai skamba sandūra *bajoraitė* ir *tarnystė*, bet ji prasminga: ne tiek kilmės, kiek dvasios aristokratizmas siejasi su atsakomybe, ištikimybė, tarnyste tautai ir valstybei. Bitės įvaizdis buvo pats tinkamiausias, susiejo lietuvių taip vertinamą bitės darbštumą – tradicinę tautos vertybę su modernios tautos korio lipdymu, vėliau atkurtosios Lietuvos valstybės pamatų kūrimu ir stiprinimu.

Tik keli pavyzdžiai, primenantys mums iškilus rašytojos, publicistės, pedagogės, visuomenės ir politikos veikėjos, filantropės G. Petkevičaitės-Bitės darbus. Pirmiausia kartu su Jadvyga Juškyte jos 1894 m. įkurtoji „Žiburėlio“ labdaros draugija. „Žiburėlio“ siekis – paremti mokslo siekiančius jaunuolius, kurie neturėjo savų lėšų siekti mokslo. Remta Lietuvos ateitis – ir kokia! „Žiburėlio“ iš aukų surinktais pinigais mokslus baigė ir miškininkystės srityje pasižymėjo profesorius P. Matulionis, medikai P. Avizonis ir J. Nemeikša, rašytojai J. Biliūnas, K. Jasiukaitis, J. Janonis, dailininkai K. Ulianskis, J. Zikaras, A. Varnas, P. Rimša, B. Bučas. „Žiburėlio“ surinktomis aukomis buvo padedama V. Kudirkai, Žemaitėi, K. Petrauskai, V. Mickevičiui-Kapsukui...

Mokytojaudama Panevėžio valstybinėje berniukų gimnazijoje G. Petkevičaitė-Bitė parašė pasaulinės literatūros istorijos vadovėlį, įsteigė Panevėžio liaudies universitetą ir ortopedinės pagalbos draugiją. Panevėžiečiai ją išrinko į Steigiamąjį Seimą. Kaip vyriausiai iš delegačių, rašytojai buvo patikėta 1920 m. gegužės 15 d. pirminkauti pirmajam posėdžiui – šalies šeiminkės vardu pasveikinti visus išrinktuosius.

Vertingas prof. B. Genzelio pastebėjimas: Lietuva tapo pirmąja valstybe Europoje, kurioje moteris pirmininkavo

Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkė Irena Degutienė, Panevėžio miesto meras Vitalijus Satkevičius (pirmame plane iš kairės) ir Gabrielės Petkevičaitės-Bitės atminimo medaliu „Tarnaukite Lietuvai“ kandidatų vertinimo komisijos pirmininkas prof. Bronislovas Genzelis tarp pirmųjų apdovanotųjų atminimo medaliu

pirmajam Steigiamojo Seimo posėdžiui, kuomet kai kurios kitos kultūringos ir toli į priekį pažengusios Europos šalys tuo metu dar tik svarstė, ar moterims

Bielinio gaudavo draudžiamos lietuviškos spaudos ir platindavo per ligonius, besigydyžiusius pas jos tėvą Joniškėlio gydytoją Joną Leoną Petkevičių. Skatinama Povilo Višinskio kartu su Žemaite G. Petkevičaitė-Bitė slapyvardžiu *Dvi moteri* parašė pjeses ir komedijas „Kaip kas išmano, taip save gano“, „Parduotoji laimė“, „Litvomanai“. 1899 m. Palangoje pastatytą pirmąjį lietuvišką spektaklį „Amerika pirtyje“ režisavo ne kas kitas, o G. Petkevičaitė-Bitė, tad įėjo į Lietuvos teatro istoriją. Nežiūrint silpnos sveikatos, fizinio neigalumo, ji visur spėdavo, be jos neapsieidavo ne tik Joniškė, vėliau Panevėžio, bet ir visos šalies svarbiausi tautos atgimimo, pakilimo, o po 1918 m. ir Lietuvos valstybės tvirtinimo darbai. G. Petkevičaitė-Bitė visados buvo su savo tauta – jos priešakyje, todėl žmonių atmintyje ir išliko.

Atminimo medaliu „Tarnaukite Lietuvai“ pagerboji Vitalija Vasiliauskaitė veda ekskursiją po G. Petkevičaitės-Bitės 150-osioms gimimo metinėms skirtą parodą

apskritai galima suteikti teisę dalyvauti rinkimuose. Antai Šveicarijos moterys rinkimų teisę įgijo tik 1977 metais.

Pravartu prisiminti kovos už moterų teises Lietuvoje tam tikrą jau susiklosčiusią istoriją. 1892 m. „Varpe“ G. Petkevičaitė-Bitė kvietė moteris organizuotis, kovoti dėl savo teisių. Labai daug pasiekė, nes 1907 m. Kaune jau buvo surengtas pirmasis lietuvių moterų suvažiavimas, o jo pirmininkė buvo G. Petkevičaitė-Bitė. 1908 m. ji tapo viena iš Lietuvių moterų sąjungos, o 1922 m. – jau Lietuvos moterų sąjungos steigėjų, 1920 m. dalyvavo aštuntame tarptautiniame moterų kongrese Ženevoje.

Ne visi žino, kad G. Petkevičaitė-Bitė tapo pirmąja Lietuvos moterimi, kuri 1926 m. kandidatavo į Lietuvos prezidentus. Rinkimų kovą pralaimėjo dr. Kaziu Griniui. Jei būtų laimėjusi, kas žino, gal nebūtų įvykęs ir 1926 m. gruodžio 17-osios perversmas, Lietuvoje nebūtų įvestas autoritarinis valdymas ir neprasidėtų „tautos vado“ režimas.

Jai prilipo tautos mokytojos vardas

Tikrasis G. Petkevičaitės-Bitės pašaukimas buvo mokymas ir auklėjimas. Jos praktinėje pedagoginėje veikloje itin svarbi vieta teko altruizmui ir filantropijai. Per mokymą, auklėjimą ir lavinimą gimtąja kalba siekė ugdyti žmogų savo tautai, visuomenei ir žmonijai. Jos diegtasis mokymas ir auklėjimas daug kur pralenkė to meto Lietuvos švietimo sistemą. Ir mokyklinė uniforma, kuri mums tokia įprasta ir ligi šiol vilkima Lietuvos mokyklose – tai G. Petkevičaitės-Bitės ir skulptoriaus J. Zikaro kūrybos rezultatas.

Kad ir kiek daug norėdami pasakyti apie G. Petkevičaitę-Bitę, kiekvienas pasijusime dar kažko labai svarbaus ir esmingo nepasakę, nes tai tiesiog neišsamiama asmenybė. G. Petkevičaitė-Bitė – tautos mokytoja ir tuo daug pasakyta. Būti mokytoja, vadinas, būti pilietė ir visuomenininkė – tai Bitės nuostata. Visas priemonės telkė tautos kėlimui, švietimui ir ugdymui, darė tai, ko labiausiai tuo metu tautai reikėjo.

Spaudos draudimo laikotarpiu G. Petkevičaitė-Bitė iš knygnešio Jurgio

apdovanotas tik vieną kartą. Siūlyti kandidatus apdovanoti atminimo medaliu gali valstybės ir savivaldybių institucijos, piliečių bendruomenės ir labdaros organizacijos. Kandidatūras vertinimo komisijai galima pateikti kasmet iki gruodžio 31 dienos.

Bitės idealų tęsėjai

Ar šiandien turime G. Petkevičaitės-Bitės idealų tęsėjų? Klausimas retorinis, nes pirmuoju jos vardu pavadintu atminimo medaliu apdovanoti siūlyta 44 kandidatus. Pirmieji Gabrielės Petkevičaitės atminimo medaliai „Tarnaukite Lietuvai“ per rašytojos gimtadienį Panevėžio miesto dailės galerijoje buvo įteikti devyniolikai Lietuvos šviesuolių, tarp jų ir penkiems panevėžiečiams.

Už filantropinę veiklą, ypač jaunųjų kūrėjų skatinimą ir rėmimą G. Petkevičaitės-Bitės atminimo medaliu apdovanota buvusi Panevėžio rajono Smilgių vidurinės mokyklos istorijos mokytoja Genovaitė Guokienė, inžinierė, Šiaulių universiteto lektorė Marija Laisvyda Matusevičienė bei Stasė ir Bronius Vaškėliai. Šiaulietė M. L. Matusevičienė – AB „Meba“ direktorė, kartu su kitais yra Karalienės Mortos premijos mecenatė, o

Pranešame, kad iš Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo projektui „Mokslui, kultūrai ir visuomenei“ vykdyti Lietuvos mokslininkų laikraščiu „Mokslo Lietuva“ 2012 m. skirta 65 tūkst. Lt.

„Mokslo Lietuvos“ redakcija

įteikti per prof. B. Vaškėlio 90-mečio iškilmes universitete.

Už visuomeniškai aktualią publicistiką apdovanoti penki kūrėjai. Tai Jerutė Vaičekauskienė – viena iš Panevėžio miesto nevyriausybinų organizacijų asociacijos „Bitės namai“ įkūrėjų, asociacijos pirmininko pavaduotoja. Atkakliausia iš Bitės atminimo saugotojų ir gynėjų – taip ją pristatė iškilnių vedėjas Panevėžio J. Miltinio dramos teatro aktorius ir režisierius Albinas Kėleris. Aišku, mintyje turimas nuostabą keliantis J. Vaičekauskienės darbas – ji sudarė ir savo jėgomis išleido G. Petkevičaitės-Bitės „Karo metų dienoraštį“. Pirmą kartą išspausdintas visas tritomis – nekupiūruotas. (1966 m. išspausdintuose rašytojos raštuose įdėtos tik III tomo ištraukos). Tokia šios moters dovana Bitės 150-ųjų gimimo metinių proga. Kol kas nesibaigia kitas gerbiamos Jerutės ir jos bendraminčių rūpestis – išsaugoti neprivatizuotą ir

žurnalistinį darbą dirbo Šalčininkuose, Varėnoje, Trakuose, o tai toli gražu buvo ne žiedlapias klotas kelias. S. Stacevičiaus savo publicistine veikla įrodė, kad gyvenimas nuošalėje nuo didmiesčio triukšmo nereiškia nusišalinimo nuo paties gyvenimo.

Bitės atminimo medalis teko ir rezistentui, kultūrologui, kovotojui už žmogaus laisvę ir demokratiją, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarui Algirdui Vaclovui Patackui. Savo gyvenimu ir kūryba labai glaudžiai susijęs su lietuvių, Lietuva, jaučia didžiulę atsakomybę ir už mūsų protėvius baltus, už kuriuos tik mes lietuviai ir latviai dar galime pakovoti. A. Patackas ne tik gali, bet tai ir daro. Remiasi gimtąja kalba, kultūra, istorija, o visos šios dedamosios subėga į žmogų ir tikrąją vertę įgauna būtent žmoguje. Štai už tą žmogų mūsų laureatas ir jaučia atsakomybę, daro daug, kad išlaisvintų jame glūdinčias galias ir pirmiausia –

Atminimo medalis

kelias

Gabrielės Petkevičaitės-Bitės atminimo medalį sukurti paskatino 2011 m. minėtos šios iškilios moters 150-osios gimimo metinės. Sunku pasakyti, kas pamėtėjo idėją, bet panevėžietis skulptorius Alfridas Pajuodis iš vietos savivaldybės tam reikalui gavo stipendiją ir medalį sukūrė. Averse G. Petkevičaitės-Bitės atvaizdas ir jos žodžiai: „Tarnaukite Lietuvai“. Finansinius ir kitokius sunkumus praėjusias metais išgyvenusi Panevėžio miesto savivaldybė kreipėsi į Lietuvos Respublikos Seimą, kur atminimo medalio priėmimo ir įteisinimo idėja susilaukė palaikymo. Nutarta kasmet per G. Petkevičaitės-Bitės gimtadienį, kovo 30-ąją, šiuo medaliu apdovanoti pilietiškais iniciatyvomis pasižymėjusius žmones. Juk ir rašytoja G. Petkevičaitė-Bitė tarnavimą visuomenei buvo įvardijusi kaip svarbiausią kiekvieno piliečio pareigą. Natūralu, kad medalio teikimo iškilnių vieta turi būti Panevėžys, nes šiame Aukštaitijos mieste nuo 1919 m. iki pat mirties 1943 m. gyveno ir Tėvynei Lietuvai darbavosi G. Petkevičaitė-Bitė.

2011 m. balandžio 13 d. buvo priimtas LR Seimo sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo apdovanojimo Gabrielės Petkevičaitės-Bitės atminimo medaliu „Tarnaukite Lietuvai“ nuostatų patvirtinimo“. Dokumente nustatyti apdovanojimo tikslai, apdovanojimo skyrimo ir teikimo komisijos sudarymo ir jos darbo tvarka. Atminimo medalis skiriamas siekiant Lietuvos visuomenę skatinti dirbti valstybės labui, įgyvendinti pozityvias idėjas, brandinančias visuomenės pilietiškumą, tautinę savimone ir kultūrinį sąmoningumą. Tai Seimo paskatinimas už pilietinę iniciatyvą valstybės stiprinimo labui, filantropinę veiklą, savanorystės kultūros sklaidą, parlamentarizmo tradicijų puoselėjimą ir skleidimą, visuomeniškai aktualią publicistiką. Medalis gali būti skiriamas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims, piliečių bendruomenėms, asociacijoms, mokslo, mokymo, kultūros institucijoms, taip pat užsienio piliečiams. Už tą pačią veiklą asmuo šiuo medaliu gali būti

Gabrielės Petkevičaitės-Bitės medalio „Tarnaukite Lietuvai“ savininkai Eugenijus Urbonas ir Marcelijus Martinaitis populiarumui niekam nenusileido (centre pedagogė, lituanistė Dainora Urbonienė)

Asociacijos „Bitės namai“ vieną iš kūrėjų Jerutę Vaičekauskienę (kairėje) tą dieną sveikino Žemaičių kultūros draugijos Panevėžio skyriaus narės Violeta Staišiūnienė ir Salomėja Masiliūnienė

ši premija, laureatų ir diplomantų medaliai skiriami talentingiausiems vaikams už pasiekimus muzikos, dailės, literatūros ir kitose meno srityse. M. L. Matusevičienė taip pat įsteigė Povilo Višinskio stipendiją gabiems Šiaulių universiteto Humanitarinio fakulteto studentams. 21 studentas jau pelnė šią stipendiją. S. Vaškėlienė – aktyvi JAV lietuvių bendruomenės narė, pasižymėjusi visuomenininkė. Jos vyras prof. B. Vaškėlis – buvęs Vytauto Didžiojo universiteto rektorius (1993–1997), šiuo metu yra literatūros ir teatrologijos profesorius, dirba VDU Menų instituto Teatrologijos katedroje. Nuo 2011 m. B. Vaškėlis įteisinio savo vardo stipendiją geriausiems VDU studentams.

Kadangi G. ir B. Vaškėliai atvykti į Panevėžį negalėjo, jiems skirtą atminimo medalį VDU atstovas pažadėjo

Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos direktoriaus pavaduotojai Genovaitė Astrauskienė atminimo medalį „Tarnaukite Lietuvai“ įteikė Seimo Pirmininkei Irena Degutienė ir Panevėžio miesto meras Vitalijus Satkevičius

Panevėžietis muzikantas, fotografas Zenonas Laureckas ir atminimo medalio „Tarnaukite Lietuvai“ laureatas Algirdas Patackas rado laiko diskusijai

dar nenugriautą (!) Bitės namelių Panevėžyje Šv. Zitos gatvėje.

Antrasis nominacijos už visuomeniškai aktualią publicistiką laureatas – poetas ir publicistas Stasys Stacevičius. Gyvena vieniemyje netoli Merkinės, atokiai nuo visų kultūrinių ir literatūrinių sambūrių, ir daug metų kuo sąžiningiausiai garsina ne save, bet paprastą kaimo žmogų, kurio tariamame paprastume atranda tokių dvasinių vertybių, prie kurių priglusti kartais ir miesto žmogui – tai patirti tarsi iš aukščiau siūstą dovaną.

Šių eilučių autorius prisimena S. Stacevičių nuo 2004 m., kai šis kulkas kūrėjas (gyvenimo būdo, elgsenos, bet ne kūrybos prasme) Trakų salos pilies didžiojoje menėje, kur kadaise stovėjo ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto sostas, buvo apdovanotas fondo „Į laisvę“ premija. S. Stacevičius

intelektinės laisvės ir pažinimo galią.

Šarūnas Nakas apdovanojimo ceremonijoje pristatytas kaip vienas įdomiausių naujosios muzikos kūrėjų, bet atminimo medalis jam įteiktas ne už tai. Š. Nako parengtas radijo laidų

■ Nukelta | 12 p.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

2011 m. „Mokslo Lietuvos“ projektą „Mokslui, visuomenei ir kultūrai“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas.

UGDYMO ŠIUOLAIKINĖJE ŠEIMOJE KONCEPTAS

Apie šeimą viešojoje erdvėje diskutuojama nuolat ir įvairiais aspektais. Tai rodo, kad ši tema ir aktuali, ir neišsami. Kodėl? Tikriausiai todėl, kad šeima yra kiekvieno žmogaus pradžių pradžia, būtent šeimoje yra projektuojami asmenybės gyvenimo scenarijai. Šiandien tiek tarp teisininkų, tiek tarp politikų ar eilinių piliečių vykstant diskusijai, kaip vis dėlto apibrėžti šeimą, nuošalėje lieka klausimas dėl vaikų asmenybės ugdymosi šeimoje. Kokios aplinkos sąlygos (o joms priskiriami tiek šeimos narių tarpusavio santykiai, tiek jų vertybinės nuostatos, tiek visuomenės kultūra) vyrauja šeimoje ir kaip tai veikia asmenybės ugdymą? Šioje studijoje nekeliamas tikslas apibrėžti vieną kurį geriausią šeimos konceptą, labiau siekta aptarti (pateikti) jų kuo daugiau ir kviesti skaitytojus diskusijai, kad kartu nuspręstume ir suformuluotume šeimos apibrėžimą, kurio esminis aspektas yra asmenybės ugdymasis šeimoje. Šeimos konceptų įvairovė atskleista, siekiant suvokti vaikų ugdymo turinio įvairovę šeimoje. Ši studija bus pravarti ir atliekantiems socialinės pedagogikos tyrimus, pasirenkant ar / ir apibrėžiant tyrimams tinkamiausią šeimos sąvoką. Atliekant šeimos tyrimų analizę, teko remtis užsienio šalių mokslininkų ir savo atliktais tyrimais. Tokio pobūdžio tyrimų, kurie atlikti užsienio šalyse, Lietuvoje nėra atlikta, nors panašias problemas tenka spręsti ir mūsų šalies gyventojams. Norisi tikėti, kad ši knyga atkreips

mūsų įvairių sričių mokslininkų (sociologų, psichologų, socialinių pedagogų ir kt.) dėmesį į iškeltas problemas ir paskatins juos nukreipti savo tyrimus aktualių šeimos problemų sprendimo linkme.

Kalbant apie studijos turinį, reikia

kokybinio tyrimo (2004–2006 m.), kuriame tiriamaisiais buvo aštuoni socialinės pedagogikos studentai, ir kiekybinio tyrimo, kurio tiriamieji buvo 561 tėvas (auginantis jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaiką) ir 24 pradinių klasių mokytojos, duomenimis. Kuo

vaikystėje, o tėvų pareigų reikšmingumu tuo laikotarpiu neabejojama. Tėvų nesugebėjimas analizuoti savo elgesio su vaikais, nemokėjimas suprasti, kokią žinią jie siunčia savo vaikams, kritiškai pasižiūrėti į save ar nenoras pripažinti esamų problemų sudaro sąlygas išsiugdyti dominuojančius charakterio bruožus, kurie lemia viopusišką vaikų elgesį. Tampa aktualu šviesti tėvus ir ugdyti jų emocinį raštingumą, skatinti juos taikyti pozityvius ugdymo metodus, kad jie nuo pat vaiko gimimo gebėtų pasirinkti teisingą vaikų ugdymo kryptį ir laiku pastebėti padarytus klaidas, kurias galėtų koreguoti pasitelkdami saviugdą, o reikalui esat kreiptųsi pagalbos iš specialistų. Siekiant geriau pažinti vaiko artimiausią aplinką – šeimą, pateikiamos keturios darbo su šeima metodikos:

- šeimos genograma,
- šeimos ekožemėlapis,
- šeimos piešimo metodika,
- šeimos kolizinių situacijų analizė.

Šeimos piešimo metodiką (Chomentauskas, 1983) taikė 256 socialinės pedagogikos studentai (2003–2005 m. – 194 studentai ir 2010–2011 m. – 60 studentų).

II kurso socialinės pedagogikos studentės (2010–2011 m.) Benedikta Dikavičiūtė ir Ernesta Zdanevičiūtė, pasiremamos G. Chomentausko (1983) „šeimos piešimo metodika“ ir kitų mokslininkų darbais, pristatė kolegoms ir praktiškai išbandė šią metodiką. Tėvų švietimas – tai prevencinė priemonė, sprendžiant vaikų elgesio sunkumus ateityje ir siekiant sudaryti sąlygas asmenybei išsiugdyti harmo-

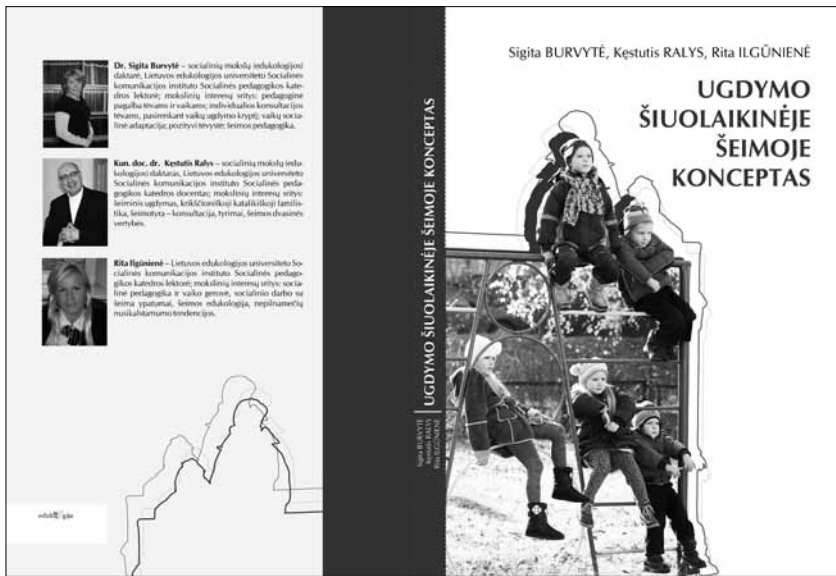
ningus charakterio bruožus.

Kun. doc. dr. Kęstutis Ralys atskleidė krikščionišką požiūrį į šeimą ir šeimoje vykstančius procesus. Per visus dvidešimt nepriklausomybės metų šeimos politika Lietuvoje buvo nenuosekli, labai permaininga, net nuostabiai spalvinga.

Šeimos politikos plėtros prioritetai, kaip teigia socialinių mokslų specialistai, svyravo nuo šeimos politikos, nukreiptos išsaugoti tradicinę šeimą, grąžinant moterį į šeimą, iki politikos, siekiančios kurti palankias lyčių lygybės sąlygas, padėti šeimai derinti šeimos funkcijas ir profesinę veiklą. 1995 m. buvo parengta Valstybinė šeimos politikos koncepcija, tačiau jos nuostatos buvo įgyvendinamos fragmentiškai, šeimos politikos plėtra neturėjo kryptingumo, nes labiau plėtojama buvo piniginės paramos sistema šeimai ir nutolstama nuo siekio kurti stiprią, savarankišką šeimą, skatinti atsakomybę už šeimos funkcijų atlikimą, stiprinti kartų solidarumą ir kt. Apie šeimos institucijos krizę byloja blogėjanti šalies demografinė situacija – mažas santuokų ir gana didelis ištuokų skaičius, žemas gimstamumo lygis ir senėjanti visuomenė.

Santuokos, kaip vertybės, silpnėjimas, bendros, koordinuotos politikos, kuri būtų skirta šeimoms vaidmeniui stiprinti, šeimos vertybėms puoselėti, jaunimą rengti šeimos gyvenimui, stoka valstybėje ir nepakankamas dėmesys darniai šeimai išryškino neigiamą poveikį visų visuomenės narių gerovei ir ateičiai (Valstybinė šeimos koncepcija. Aiškinamasis raštas). Šiandien

■ Nukelta į 12 p.

Sigitos Burvytės, Kęstučio Ralio, Ritos Ilgūnienės mokslinės studijos „Ugdymo šiuolaikinėje šeimoje konceptas“ viršelis

pažymėti, kad jos autoriai šeimos koncepto analizę atliko trimis skirtingais aspektais, kiekvienas remdamasis savo mokslinių tyrimų patirtimi.

Dr. Sigita Burvytė šeimos konceptų įvairovę analizavo siedama visuomenėje vykstančius sparčius sociokultūrinus pokyčius ir dėl jų atsirandančius pakitimus šeimoje, kurie tiesiogiai turi įtakos asmenybės ugdymuisi šeimoje. Teorinės įžvalgos atliktos remiantis

svarbi atlikta analizė? Šeima yra ta institucija, kurioje projektuojami asmenybės gyvenimo scenarijų metmenys, o jos įtaka yra didžiausia esant pačioms ankstyvosios asmenybės raidos stadijoms, kai asmenybės potyriai įsirežia stipriausiai, nes esant vėlesnėms raidos stadijoms sunku ką koreguoti. Tad tėvų ugdymo krypties pasirinkimo svarba ugdamo vaiko asmenybę įgyja ypatingą reikšmę kūdikystėje ir ankstyvojoje

Kultūrų dialogas: TAPATUMO PROBLEMOS

■ Atkelta iš 2 p.

ekonomizaciją ir neoliberalizmą. Dabartinėje politikoje ir ekonomikoje akcentuojamas verslumas, paminamos moralinės, etinės vertybės: bendradarbiavimas, pasitikėjimas, orumas.

VU doc. dr. Laimutė Jakavonytė skaitė pranešimą „Technokratai, intelektualai, inteligentai: socialinės identifikacijos problema“. LMTA doc. dr. Virginija Apanavičienė pranešime „Etninio ir kultūrinio tapatumo samprata lietuvių akademinėje muzikoje“ kalbėjo apie būtinybę globalizuojančioje aplinkoje išlaikyti etninį tapatumą muzikoje, susieti muziką su Lietuvos istorija, tam tikrais regionais, istorinėmis asmenybėmis.

Pastatydamas paminklą išnykusiai jotvingių tautai, kompozitorius Bronius Kutavičius tarsi įamžino Lietuvos istoriją. Dabar turime daugiau kaip šimtą kompozitorių, ir jų kūriniai, parašyti kita, t. y. postmodernizmo, neomodernizmo kalba, yra galbūt todėl mėgstami įvairių kraštų festivaliuose, kad kompozitoriai stengiasi išlaikyti etninį ir kultūrinį tapatumą, kuris ne tik mums brangus, bet ir kitiems suprantamas. Dr. Rūta Gaidamavičiūtė iš LMTA kalbėjo tema „Kaimiškojo ir miestietiškojo identiteto atspindžiai lietuvių muzikoje“. Dr. Anelė Vosyliūtė iš Lietuvos socialinių tyrimų centro skaitė pranešimą „Individo tapatumas ir visuomenės sekuliarizacija“.

Tbilisio Ivano Javakšvilio valstybinio universiteto prof. Anastasija Zakariadzė pranešime „Žmogus savo kailyje“ kalbėjo apie moderniausios biotechnologijos, šiuolaikinės transseksualinės operacijos iškreipiamą žmoniškąją esmę ir tikrąją žmogaus prigimtį, padarymą kažin ko kita iš žmogaus – tai ne prigimtis, o kažin kas sugalvota. Tokie reiškiniai suprantami mene, o ne tikrajame gyvenime. Jei žmogus pats nenori pakeisti savo „personos“, t. y. identiteto, arba tapatybės, slypinčios jo viduje, tai nei veido, nei odos, nei lyties pakeitimas to nepadarys. Tai, kas daro žmogų savitą – individualybę, slypi jo viduje, o ne išorėje.

Pirmoje eilėje: V. Jakimenko, Ž. Jackūnas, L. Astra, N. Aukštuolytė; antroje eilėje: Y. Lyutskanovas, V. Apanavičienė; trečioje – E. Juozelis

Prof. Burtas Hopkinsas pranešime „Intersubjektyvumas ir individas“ kalbėjo apie individo vidujškumo ir išoriškumo santykį ir ryšį. Prof. Josephas Pilotta pranešime „Kamantinėjant“ Konfucijų: Kinijos pereinamojo laikotarpio tapatybės“ analizavo ir interpretavo Konfucijaus idėjų palikimo svarbą dabartinei Kinijos visuomenei: individas tikrai kolektyve, šeimoje, bendruomenėje, tam tikroje vietovėje gali kurti savo tapatumą, skleistis kaip

individualybę.

Konferencijoje aktyviai dalyvavo Tbilisio Ivano Javakšvilio valstybinio universiteto mokslininkai: prof. Valerianas Ramishvilis, skaitęs pranešimą „Elitas ir grįžimas prie tradicijos“, dr. Iraklis Brachulis – „Identiško aporija: asmuo ir kaukė“, dr. Demuris Jagaghonia – „Tapatumas kaip socialinė duotybė ir vitališka žmogaus prigimtis“, filosofas iš Vokietijos M. A. Friedrichas von Petersdorffas –

„Kasiteris apie istoriją ir istorinę sąmonę“, dr. Yordanas Lyutskanovas iš Bulgarijos mokslų akademijos Literatūros instituto – „Bulgarijos saviidentifikacijos aspektai tarp dviejų pasaulinių kultūr“, Latvijos universiteto mokslininkė dr. Nadezda Pazukhina – „Etninė ir religinė Latvijos sentikių kultūrinio tapatumo dimensija (1920–1930) ir (1990–2010)“, prof. Martinas Gakas iš Vokietijos Europos liberaliųjų menų koledžo – „Manojo „aš“ reikšmė“.

Apibendrinimas. Ši konferencija – neeilinis įvykis ne tik Filosofijos katedros ir Humanitarinių mokslų instituto, bet ir viso Mykolo Romerio universiteto istorijoje. Analizuojant vieną esminių nūdienos problemų – tapatybę, – užsimezgė kultūrų dialogas, sudaręs puikią įvairių tapatybės lygmenų atvėrimo ir interpretacijos galimybę. Prof. A. Zakariadzės žodžiais tariant, konferencija parodė tikrą, gyvą susidomėjimą filosofija, čia susirinko filosofai, kurie jaučia planetos pulsą – remdamiesi filosofijos tradicija, jie ieško sprendimų aktualioms dabarties ir ateities problemoms spręsti.

Parengė Mykolo Romerio universiteto Humanitarinių mokslų instituto Kalbos kultūros katedros prof. dr. Zofija Babickienė ir Filosofijos katedros vedėjas prof. dr. Vytytis Valatka

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

2011 m. „Mokslo Lietuvos“ projektą „Mokslui, visuomenei ir kultūrai“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas.

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS skelbia konkursą šioms pareigybėms užimti:

I. FIZINIŲ, BIOMEDICINOS IR TECHNOLOGIJOS MOKSLŲ SRITYSE	
1. Geodezijos ir kadastro katedra	– docento (3 vietos);
2. Darbo ir gaisrinės saugos katedra	– profesoriaus (1 vieta), – docento (1 vieta);
3. Hidraulikos katedra	– lektoriaus (0,5 etato 1 vieta);
4. Aviacijos prietaisų katedra	– profesoriaus (0,5 etato 1 vieta), – docento (0,5 etato 1 vieta);
5. Mašinų gamybos katedra	– profesoriaus (1 vieta), – docento (1 vieta);
6. Pramonės įmonių valdymo katedra	– docento (1 vieta);
7. Poligrafinių mašinų katedra	– profesoriaus (1 vieta),
8. Medžiagotyros ir suvirinimo katedra	– docento (2 vietos);
9. Tiltų ir specialiųjų statinių katedra	– docento (1 vieta), – lektoriaus (0,5 etato 1 vieta);
10. Metalinių ir medinių konstrukcijų katedra	– docento (2 vietos);
11. Statybinės mechanikos katedra	– docento (0,5 etato 1 vieta);
12. Architektūros inžinerijos katedra	– lektoriaus (1 vieta);
13. Statybos technologijos ir vadybos katedra	– docento (2 vietos);
14. Transporto vadybos katedra	– profesoriaus (1 vieta), – lektoriaus (1 vieta);
15. Transporto technologinių įrenginių katedra	– profesoriaus (1 vieta), – docento (1 vieta);
16. Geležinkelių transporto katedra	– docento (2 vietos), – docento (0,25 etato 1 vieta);
17. Automobilių transporto katedra	– docento (1 vieta);
18. Chemijos ir bioinžinerijos katedra	– docento (0,5 etato 1 vieta), – docento (0,25 etato 1 vieta), – lektoriaus (1 vieta);
19. Bioinformatikos mokslo laboratorija	– vyriausiojo mokslo darbuotojo (1 vieta);
20. Inžinerinės grafikos katedra	– docento (1 vieta), – lektoriaus (0,5 etato 1 vieta);
21. Matematinio modeliavimo katedra	– docento (1 vieta), – lektoriaus (1 vieta);
22. Fizikos katedra	– docento (4 vietos), – lektoriaus (1 vieta);
23. Informacinių sistemų katedra	– profesoriaus (1 vieta), – lektoriaus (1 vieta);
24. Informacinių technologijų katedra	– profesoriaus (1 vieta), – docento (3 vietos), – lektoriaus (1 vieta);
25. Elektroninių sistemų katedra	– docento (1 vieta);
26. Automatikos katedra	– docento (1 vieta);
27. Grafinių sistemų katedra	– lektoriaus (1 vieta);
28. Aplinkos apsaugos katedra	– docento (1 vieta), – docento (0,5 etato 1 vieta), – docento (0,25 etato 1 vieta);
29. Elektrotechnikos katedra	– profesoriaus (0,5 etato 1 vieta), – docento (1 vieta);
30. Kelių katedra	– profesoriaus (2 vietos), – docento (2 vietos), – lektoriaus (1 vieta);
31. Aplinkos technologijų laboratorija	– jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato 1 vieta);
32. Termoizoliacinių medžiagų laboratorija	– jaunesniojo mokslo darbuotojo (1 vieta);
33. Suvirinimo ir medžiagotyros problemų institutas	– jaunesniojo mokslo darbuotojo (1 vieta);
34. Matematinės statistikos katedra	– profesoriaus (1 vieta), – docento (2 vietos), – lektoriaus (1 vieta);
35. Aplinkos apsaugos institutas	– vyriausiojo mokslo darbuotojo (1 vieta);
36. Informacinių sistemų mokslo laboratorija	– jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato 1 vieta);
37. Gelžbetoninių ir mūrinių konstrukcijų katedra	– profesoriaus (1 vieta), – docento (1 vieta), – docento (0,5 etato 2 vietos);
38. Statybos ekonomikos ir nekilnojamo turto vadybos katedra	– docento (1 vieta);
39. Teorinės mechanikos katedra	– profesoriaus (1 vieta);
40. Statybinių medžiagų katedra	– mokslo darbuotojo (1 vieta);
41. Pastatų konstrukcijų katedra	– docento (0,5 etato 1 vieta);
42. Miestų statybos katedra	– profesoriaus (1 vieta), – docento (1 vieta);
43. Pastatų energetikos katedra	– docento (5 vietos);
44. Medžiagų atsparumo katedra	– profesoriaus (1 vieta), – docento (5 vietos), – docento (0,25 etato 1 vieta);
45. Automobilių transporto katedra	– docento (1 vieta), – docento (0,5 etato 1 vieta);
II. HUMANITARINIŲ IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ SRITYSE	
46. Socialinės ekonomikos ir vadybos katedra	– docento (1 vieta);
47. Tarptautinės ekonomikos ir vadybos katedra	– docento (1 vieta), – docento (0,5 etato 1 vieta), – asistento (1 vieta);
48. Įmonių ekonomikos ir vadybos katedra	– docento (2 vietos), – lektoriaus (1 vieta);
49. Verslo technologijų katedra	– docento (1 vieta);
50. Teisės katedra	– docento (1 vieta);
51. Dailės katedra	– docento (1 vieta), – docento (0,25 etato 1 vieta);
52. Architektūros katedra	– profesoriaus (1 vieta), – docento (2 vietos), – lektoriaus (0,5 etato 1 vieta);
53. Užsienio kalbų katedra	– docento (1 vieta), – lektoriaus (2 vietos), – lektoriaus (0,5 etato 1 vieta);
54. Filosofijos ir politologijos katedra	– docento (3 vietos);
55. Kūrybos verslo ir komunikacijos katedra	– profesoriaus (1 vieta), – docento (0,5 etato 1 vieta);
56. Finansų inžinerijos katedra	– docento (2 vietos);
57. Statybos ekonomikos ir nekilnojamo turto vadybos katedra	– profesoriaus (1 vieta);
58. Architektūros inžinerijos katedra	– docento (1 vieta);
59. Transporto vadybos katedra	– profesoriaus (1 vieta), – docento (2 vietos);
Smulkesnė informacija pateikta Vilniaus Gedimino technikos universiteto tinklalapyje adresu www.vgtu.lt	
Dokumentai priimami nuo 2012 04 19 iki 2012 05 21 Personalo direkcijoje, Saulėtekio al. 11 (Saulėtekio rūmai, centrinis korpusas, 501 kab.), tel.: 274 50 09.	
Vilniaus Gedimino technikos universiteto rektorius doc. dr. Alfonsas Daniūnas	

ŽYMŪS KAUNIEČIAI

JONAS GARALEVIČIUS – pirmo sklandytuvo Lietuvoje statytojas (3)

Pradžią Nr. 5, 6

Vasario 15 d. Kaune, Daugirdo gatvėje ant namo, pažymėto 4-uoju numeriu, fasado atidengtos dvi atminimo lentos: viena su bareljefu – valstybės, kultūros ir visuomenės veikėjui Stasiui Šilingui, antra – žymiems kauniečiams Jonui Garalevičiui, Pauliui Galaunei, Vladiui Putvinskiui ir Juozui Tallat-Kelpšai. Tęsiame pasakojimą apie J. Garalevičiaus veiklą.

Žmonių atmintis nemėgsta tuštumos

Aptardami į Lietuvą iš Vokietijos sugrįžusio ir jau spėjusio išgarsėti vargonų statybos meistro Jono Garalevičiaus veiklą, neturėtume pamiršti jo ir kaip sąmoningo lietuvių visuomeniškų užmojų. Nuo XX a. pradžios jis aktyviai reikišė lietuvių tautinio sąjūdžio veikloje, 1907 m. buvo Šv. Grigaliaus draugijos įkūrimo iniciatorius.

1910 m. pabaigoje prasidėjo Jono Garalevičiaus naujas ir originalus veiklos etapas, kai jis savo dirbtuvėje Kaune su 109 pėstininkų Volgos pulko poručiuku Aleksandru Kulvinskiu ėmėsi statyti pirmąjį Lietuvos sklandytuvą. Pastarasis buvo gimęs 1888 m. Melitopolyje, Taurijos gubernijoje. Baigė Vilniaus I gimnaziją ir Vilniaus pėstininkų karo mokyklą. Poručiuko karinis laipsnis jam suteiktas 1911 metais.

Įvairiose publikacijose apie šį išties reikšmingą taip pat ir Lietuvos aviacijos priešistorės įvykių apsiribojama paties fakto pateikimu ir viena kita detale, kuri kelia daugiau papildomų klausimų, negu teikia atsakymų. Verta išsamių tyrinėjimų tema, tuo labiau, kad Lietuvos aviacijos istorija kupina ne vien stebėtinų laimėjimų, bet ir labai dramatiška, tragiška, pareikalavusi didelių aukų. Užtektų prisiminti talentingų konstruktorių ir lakūnų Jurgio Dobkevičiaus ir generolo Antano Gustaičio, tautos didvyrių lakūnų Stepono Dariaus ir Stasio Girėno, Didžiosios Britanijos Karališkųjų oro pajėgų (RAF – Royal Force) karo lakūno kapitono Romualdo Marcinkaus gyvenimo istorijas ir likimus.

Ką žinome apie J. Garalevičiaus ir A. Kulvinskio bendradarbiavimą? Kaip ir kiekvienas išskirtinis ir autentiškas laiku neaprašytas, bet žmonių vaizduotę žadinantis įvykis, taip ir šis ilgainiui apaugo būtais ir nebūtais pramanais, dažnai atsirandančiais visai ne iš piktos valios ir noro ką nors išaukštinti ar pažeminti. Tiesiog tokia yra žmonių atminties savybė – trūkstantas vietas užpildyti logiškais ar tikėtiniais intarpais. Atmintis, kaip ir gamta, nemėgsta tuštumos. Štai kodėl taip svarbu laiku užfiksuoti įvykių, faktų, o interpretatorių, aiškintojų ir komentatorių vėliau neišvengiamai atsiradus, kaip kad neišvengiamai vienus metų laikus keičia kiti. Gerai, kad galime remtis ir pasikliauti Lietuvos aviacijos istoriko,

Pradėjęs nuo kanklių ir vargonų J. Garalevičius ėmėsi ir pirmojo Lietuvoje sklandytuvo statybos

kartu ir muzikologo Vytauto Jurkšto (1928–1992), Jono Balčiūno (1921–2011) ir kai kurių kitų autorių surinktais duomenimis ir įžvalgomis. Puiku, kad turime Lietuvos aviacijos muziejų, kuris visą reikiamą informaciją renka profesionaliai, jaučia atsakomybę už atliekamą darbą ir aviacijos istorijos propagavimą. Pagirsime tokius leidinius kaip „Sparnai“, Lietuvos aviacijos muziejaus 1992–1998 m. Kaune leista metraštį „Plieno sparnai“ (vyriausiasis redaktorius Algirdas Gamziukas), kuriuose skelbtų publikacijų dėka gerokai palengvinamas reikiamos informacijos suradimas.

Ką prisimena įvykių liudininkas

Sprendžiant iš Kaune prieš Pirmąjį pasaulinį karą leisto dienraščio „Severo-Zapadnyj Telegraf“ keturių 1912 m. sausio mėnesio numerių (1911 m. gruodžio mėnesio pagal senąjį kalendorių), taip pat Vytauto Jurkšto ir Jono Monkevičiaus leidinyje „Sparnai“ (1978 m. Nr. 4) skelbtų publikacijų galima susidaryti šiojį tokį vaizdą apie J. Garalevičiaus ir A. Kulvinskio sklandytuvo kūrimą. Būsimo sklandytuvo brėžinius darė A. Kulvinskis, o juos veikiausiai tobulino ir aparatą savo dirbtuvėje statė J. Garalevičius. Būdamas sumanus ir patyręs mechanikas su A. Kulvinskiu tikriausiai sudarė gerą porą. Inžinieriaus diplomo J. Garalevičius neturėjo, bet domėjosi technikos naujovėmis ir išradyba, pasižymėjo prigimtaine nuovoka.

To meto spaudoje apie sumanyto sklandytuvo konstrukciją žinių nėra, bet štai V. Jurkštas ir J. Monkevičius rašo, kad po ilgų ieškojimų pavyko rasti vieną XX a. pradžios tų įvykių liudininką. Tai Nikolajus Ganas, gimęs 1899 metais. Tikra pavardė turėjo būti Mykolas Ganys, bet Pirmojo pasaulinio karo metais Ganių šeima pasitraukė į Rusiją ir buvo įtraukta į ten vykusius įvykius – spalio revoliucinį maištą, pilietinį karą ir kt. Rusijoje iš Mykolo Ganio virto Nikolajumi Ganu. 1936 m. jis baigė Maskvos aviacijos instituto

Lėktuvų statybos fakultetą, dirbo aviacijos pramonėje, o 1953 m. grįžo į Kauną.

Tai štai N. Ganas prisiminė, kad J. Garalevičius ir A. Kulvinskis savo sklandytuvą pradėjo statyti 1910 m. pabaigoje, o 1911 m. rudenį atliko pirmus bandomuosius skrydžius. Tai buvęs dvisparnis „Farman“ tipo sklandytuvus, kurį pilotas ore valdė balansuodamas savo kūno svoriu. Vėliau gaminamuose šio tipo sklandytuvuose, taip pat ir mūsų aptariamame, buvo įrengiami aukštumos, dar vėliau ir posūkių, vairai. Pagal N. Gano pasakojimą spėtinai J. Garalevičiaus ir A. Kulvinskio sklandytuvo vaizdas perteiktas M. Želvio piešinyje, kurį spausdiname.

Pasak N. Gano, sklandytuvus buvęs pagamintas iš pušinių lystelių, sparnai dengti audeklu. Konstrukcija sutvirtinta vielinių atatampų rezginiu. Važiukleli pritaikyti dviračio ratai. Sparnų ilgis 10–12 m, plotas – apie 40 m². Liemuo – maždaug 7–8 m ilgio. Be

sklandytuvo konstruktorius poručiukas A. Kulvinskis, atsiliepdamas į gruodžio 22 d. (senu stiliumi) dienraštyje aprašytą nelaimingą atsitikimą, kai su šiuo sklandytuvu nukrito juo skridęs to paties pulko podporučiukas Borisas Rudnevas.

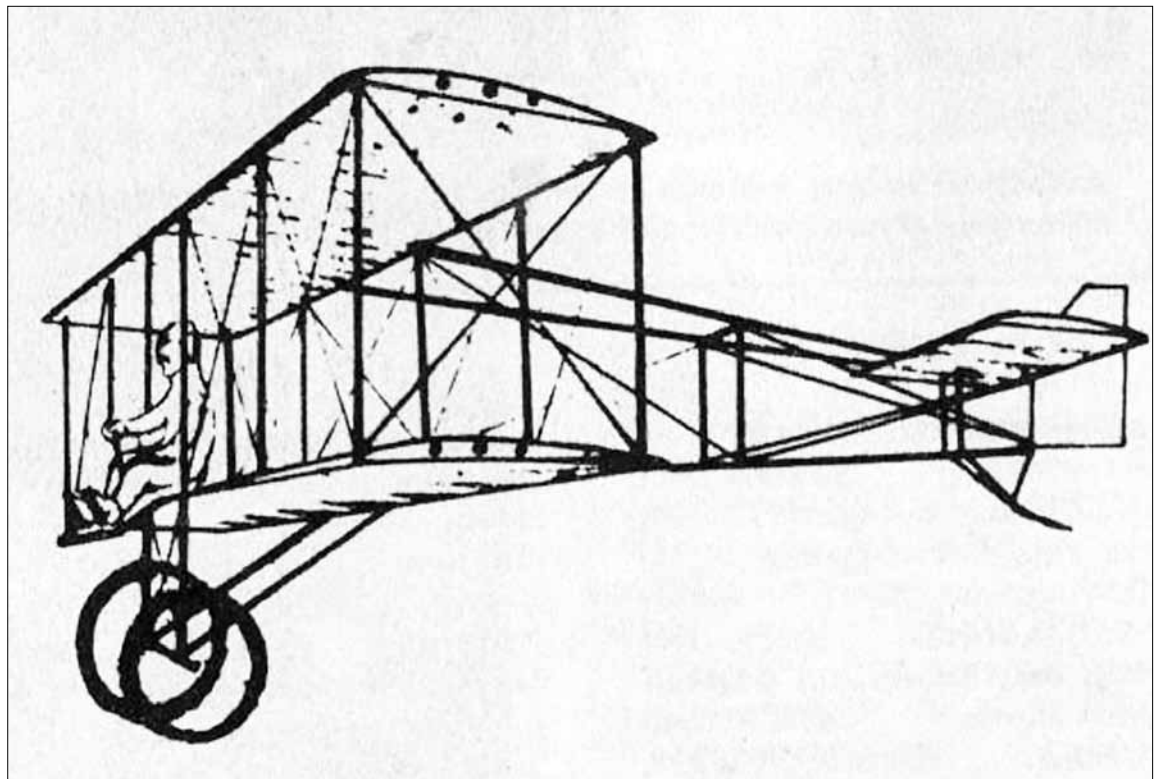
Aiškindamas dienraštyje avarijos priežastis ir įvykių seką A. Kulvinskis pateikia gan daug informacijos, o svarbiausia, kad tai profesionalo, o ne perpasakotojo ar žurnalistinio pagražinimo vaisius. Žinoma, rizikuojame lyg ir nutolti nuo pačios J. Garalevičiaus asmenybės, kuriai skiriame šią publikaciją, bet ši informacija tiesiogiai susijusi su auksarankio žemaičio indėliu į Lietuvos oreivystės ištakas.

Pirmiausia A. Kulvinskis paneigia prieš tai minėtame dienraštyje skelbtą žinią, jog 1911 m. gruodžio 20 d. (senu stiliumi) sklandytuvo skridimas buvęs bandomasis. Bandomieji skridimai vyko 1911 m. lapkričio ir gruodžio mėnesiais, atlikta maždaug 35 skrydžiai, ir podporučiukas B. Rudnevas buvo skridęs tris kartus. Taip pat ir daktaras Kovalevskis jau buvo spėjęs išbandyti sklandytuvą. Pasak A. Kulvinskio, pagamintasis skrai-

esant stipriems vėjo gūsiams. Tada ir nuspręsta prie aparato sparnų pririšti po virvę, prie kiekvienos pastatyti po žmogų, kurie ir turėjo sekti, kad aparatas pavojingai nepakryptų. Šią apsaugos priemonę A. Kulvinskis tvirtina pats išbandęs tris kartus, o po jo kilęs B. Rudnevas. Tą lemtingą avarijos dieną skrydžiai nebuvo numatyti (taip tvirtina A. Kulvinskis), kadangi lijo, aparato audeklas stipriai suslapo, bet podporučiukui B. Rudneviui reikalaujant nuspręsta pabandyti. Apie jo skraidymo sugebėjimus A. Kulvinskio nuomonė gana kritiška: girdi, po kiekvieno B. Rudnevo skrydžio aparatą tekdavo remontuoti.

Lemtingas skrydis

Sklandytuvui su B. Rudnevu pakilus į orą A. Kulvinskis pamatė jį staiga pasvirus. Matyt, norėdamas aparatą išlyginti B. Rudnevas padaręs klaidingą manevrą: dešinioji pakilusi pusė staigiai kilstelėjo dar aukščiau, o šią aparato pusę už virvės laikantis žmogus staiga buvo pakeltas į orą, pasakui krito žemėn su nutrukusia virve. Aparatas su jį vairavusiu B. Rudnevu apsvirtė, ėmė kristi žemėn ir pataikė

Pagal Nikolajaus Gano (Mykolo Ganio) pasakojimą šitaip galėjo atrodyti J. Garalevičiaus ir A. Kulvinskio pagamintasis sklandytuvus (M. Želvio piešinys)

piloto sklandytuvus svėrė apie 192 kg. Į orą sklandytuvus buvo keliamas virve, kurią bėgdami tempdavo nuo 6 iki 10 žmonių. Esant 6–8 m/s priešinio vėjo greičiui sklandytuvus lengvai atsiplėsdavo nuo žemės, kildavo į 40–50 m aukštį. Eleronų, skirtų palaikyti skersiniam stabilumui, nebuvo, todėl esant gūsingam vėjui praversdavo prie abiejų sparnų pririštos po vieną virvę, kurias prilaikydavo esantys žemėje žmonės.

Apie skrydžius visuomenei nebuvo skelbiama

Jei ne tas nelaimingas atsitikimas, apie mums rūpimą sklandytuvą ir jo skrydžius žinotume daug mažiau, negu žinome šiandien. Ne kažin ką galėtume pasakyti apie pirmojo Lietuvoje pastatyto sklandytuvo techninius duomenis ir ypatumus. Tas žinias gauname iš dienraščio „Severo-Zapadnyj Telegraf“ Nr. 303 1912 01 05 (1911 12 23) 3 p., kuriam paaiškinimus pateikė pats

dymo aparatas nesąs jokia naujiena, buvo aprūpintas visomis būtinomis vairavimo priemonėmis ir pastatytas išimtinai bandymams. Sklandytuvus buvo išbandomas gan uždarame Šančių plote, aptvertoje 109-ojo Volgos pėstininkų pulko teritorijoje tarp dabartinio A. Juozapavičiaus prospekto kareivinių ir Nemuno. Gan keista, kad apie bandomuosius skrydžius išstisus du mėnesius nieko nerašė joks vietos laikraštis. Matyt, liudininkų iš šalies ir nebuvo, išskyrus, Mykolą Ganį, gal dar vieną kitą atsitiktinį žmogų. Skridimai buvo vykdomi slapta, vengiant pernelyg didelio žiūrovų susidomėjimo ir jų nevykusių komentarų. Todėl iki lemtingos B. Rudnevo avarijos tuos skrydžius matė tik du karininkai.

Iš tų daugiau kaip 30 skrydžių, pasak A. Kulvinskio, daugmaž visi buvę sėkmingi, jis pats išbandęs sklandytuvą ir įnešęs kai kurių patobulinimų, siekiant išlaikyti aparato pusiausvyrą,

ant kietai ledo. Sklandytuvo kairioji pusė visiškai subyrėjo, o podporučiukas B. Rudnevas neteko sąmonės. Po kiek laiko B. Rudnevas atgavo sąmonę, aki-vaizdžių smarkesnių sumušimų nebuvo pastebėta. Ligoninėje manyta, kad tai smegenų sutrenkimas ir pavojaus gyvybei nėra. Deja, nusiraminta per anksti. Apgaulingam pirmajam išpūdziai pasidavė ir iš Sankt Peterburgo atvykę sužeistojų tėvai ir giminaičiai. Nusiraminę jie jau buvo spėję išvykti atgal į namus, kai po kelių dienų ligonio būklė staiga ėmė blogėti, sutriko širdies veikla, matyt, į smegenis išsiliejo kraujas. Podporučiukas B. Rudnevas mirė aštuntą dieną po katastrofos, iš gruodžio 28 į 29 dieną (senu stiliumi). Palaidotas 31 d. Šančių karių kapinėse. Pirmoji Lietuvos aviatorių auka dar tik aviacijos užuomazgoje.

Skaitant A. Kulvinskio pateiktą

Mokslo Lietuva

Gerbiami skaitytojai, laikraštį *Mokslo Lietuva* galite prenumeruoti pašto skyriuose.

■ Atkelta iš 10 p.

įvykių versiją ir jo aiškinimus, perpasakotus „Severo-Zapadnyj Telegraf“ korespondentų, krinta į akis, kad nė žodžio nepasakyta apie J. Garalevičių. Galėtų atrodyti, kad A. Kulvinskis pats vienas tą sklandytuvą būtų sukonstravęs ir pagaminęs. Aviacijos istorikas Gytis Ramoška daro keletą įtikinamų prielaidų, kodėl taip nutiko. Galimas dalykas, A. Kulvinskis sąmoningai J. Garalevičiaus pavardės nenorėjo viešinti prokuratūrai, tyrusiai B. Rudnevo žuvimo aplinkybes, ir taip pakenkti jo verslui. Prokuratūra tardė katastrofos liudininkus, taip pat ir J. Garalevičių, bet kaltinimų jam nepateikė. Žinoma, negalima atmesti ir kito tikėtino varianto: gal „nesuveikė“ A. Kulvinskio savimeilės stabdžiai, kilo noras pasisavinti visą sklandytuvo kūrėjo garbę, nenoras su kitu dalytis autoryste?

J. Garalevičius savo pagamintuotu sklandytuvu nesklاندė, gal visai nesiveržė pagarsėti kaip oreivis. Veikiausiai buvo užimtas daugybe verslo rūpesčių, nuolatinėmis kelionėmis į atokiausias vietas, kur vadovavo vargonų statymui ar remontui bažnyčiose. Nematė jis ir podporučiko B. Rudnevo skrydžio, pasibaigusio lemtinga avarija.

Kaip klostėsi įvykių dalyvių likimai

Kaip toliau plėtojosi įvykiai, klostėsi šios istorijos herojų likimai? A. Kulvinskis buvo pasiryžęs ir toliau statyti to paties tipo tobulesnį aeroplaną, bet po nelaimingo skrydžio išvyko į lakūnų mokyklą, 1912 m. išlaikė karo lakūno egzaminus ir buvo paskirtas į 8-tą oreivystės (oro balionų) kuopą. Baigė Sevastopolio aviacijos mokyklą ir buvo

Jonas Garalevičius (viduryje) Kaune savo darbo kabinete

paskirtas laikinai eiti 15-ojo aviacijos būrio viršininko pareigas. Prasidėjus karui su šiuo būriu išvyko į rusų-vokiečių frontą, 1915 m. gavo štabo kapitono laipsnį. Kovinius skrydžius vykdė nuo 1914 m. liepos iki 1917 m. spalio. Apdovanotas ordinais. Žuvo po bolševikų spalio perversmo Rusijoje.

Tokia būtų trumpa pirmojo Lietuvoje sukurtu sklandytuvu ir vieno jo kūrėjų istorija, kurios tiesioginis dalyvis buvo Jonas Garalevičius. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui J. Garalevičius pasitraukė į Rusijos gilumą, ten vadovavo karinėms gamykloms. Jo dirbtuvės Kaune karo metais buvo išplėtos. Grįžęs po karo, gyveno Kaune tame pačiame Daugirdo g. 4 name. 1918 m. Lietuvos Tarybos buvo

paskirtas Kauno miesto ir apskrities įgaliotiniu. Dėstė Kauno amatų mokykloje A. Mickevičiaus g. 2, buvo jos direktorius. Tarnavo ministerijose.

J. Garalevičius su pagalbinkais 1901–1914 m. pagamino per 2 tūkst. styginių muzikos instrumentų, parašė skambinimo kanklėmis ir citra net tris vadovėlius, taip pat vieną, skirtą laikrodininkystei (1910 m.), daug straipsnių apie kankles, vargonus ir vargonininkus. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą su poručiku Aleksandru Kulvinskiu Kaune sukonstruodamas ir pagamindamas pirmąjį Lietuvoje sklandytuvą, įėjo ir į šlovingą Lietuvos aviacijos istoriją. Asmenybė įdomi įvairiais atžvilgiais, o kur dar jo nuopelnai Lietuvos kultūrai, tautinio atgimimo sąjūdžio veikloje. Jo

atminimas vertas įprasminimo ne vien atminimo lenta ir ne vien Kaune.

Nutarusiems pakeliauti

J. Garalevičius paprastai vadinas Kauno vargonų meistru, kartais įvardijamas ir skambiau – Lietuvos vargonų kūrimo klasiku, minimas tarp žymiausių Lietuvoje vargonus stačiusių ir atnaujinusių meistrų, užsieniečių Nicolaus Jantzon, Johann Preuss, Georg Adam Neppert, Bruno Goebel, lietuvių Juozapo Radavičiaus ir Martyno Malskio. Nors ir tapo kauniečiu, bet ir Kelmės krašto žmonės J. Garalevičiaus neišsižadą. Saitų su gimtine nenutraukė ir J. Garalevičius – Žalpių medinei Šv. Benedikto bažnyčiai padovanojo altorių ir vargonus. J. Garalevičius į

gimtine sugrįžo ir amžino poilsio. Jo paties pageidavimu, po mirties 1943 m. buvo palaidotas gimtųjų Žalpių kapinių gražioje koplyčioje, kur ilsisi ir jo mamos Marijonos (1830–1915) palaikai.

Nutarusiems aplankyti J. Garalevičiaus gimtąsias vietas Kelmės rajono pietuose pasakysime, kad Žalpių (kadais minimas ir kaip Dvariškių) miestelis išaugęs prie Žalpės upelio – „žaliosios upės“, o vos kilometrą nuo Žalpės nutolęs Antapustinės kaimas, garsėjantis tuo, kad jame gimė gydytojas ir vertėjas Jeronimas Ralys (1876–1921). Kiti šaltiniai teigia, kad gimė Antkapinio viensėdyje, bet svarbiausia, kad J. Ralys pirmasis į lietuvių kalbą išvertė Homero „Odiseją“ ir penkiolika (iš 24) „Iliados“ giesmių. Apie šias ir kitas šio krašto įžymybes, taip pat J. Garalevičių, galima daugiau sužinoti Žalpių krašto muziejuje, kuris veikia vietos mokykloje. Ją pastatė Žalpiuose gimęs knygnešys, literatas, Steigiamojo Seimo narys Kazimieras Ralys (1885–1958), pasirašinėjęs slapyvardžiu Vargovaikis.

Gediminas Zemlickas

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

2011 m. „Mokslo Lietuvos“ projektą „Mokslui, visuomenei ir kultūrai“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas.

„Scientia et historia – 2012“. Istoriniai tyrinėjimai

Pranešimą skaito dr. Eglė Makariūnienė. Dešinėje – posėdžio moderatorius prof. Libertas Klimka

■ Atkelta iš 3 p.

pavardės, nes netgi šešios jos giminės kartos buvo profesoriai. Be abejo, formuojantis būsimajam mokslininkui yra labai svarbu jo šeimos tradicijos, pavyzdžiui, Nobelio premijos laureatės Marijos Kiuri-Sklodovskos tėvas buvo chemijos mokytojas, o Sklodovskų namuose dažnai lankydavosi Dmitrius Mendelejevas ir jie diskutuodavo mokslinėmis temomis. Be to, Marija, dar būdama mokinė, jau dirbo chemijos laboratorijoje. D. Mendelejevas, pamatęs, kaip ji darbuojasi, pasakė: „Ši

mergaitė eis labai toli.“

Dariui Juodžiui vos pradėjus skaityti pranešimą, pavadintą „Slapti ir vieši prof. Juozo Markulio gyvenimo puslapiai (ką byloja archyviniai dokumentai)“, energinga moteris iš salės, iš klausytojų tarpo, bandė pranešimą išmušti iš vėžių, reikšdama pretenzijas, kaip jis, visai nepažinojęs Markulio (be abejo, sprendžiant iš amžiaus, D. Juodis Markulio tikriausiai nepažinojo), nesuprantantis, koks tai neordinarinis buvo žmogus, nežinantis jo gyvenimo, drįsta apie jį kalbėti. Konferencijos vadovui patikinus, kad bus kalbama tik doku-

mentų kalba, pavyko moterį apraminti.

Dokumentų kalba, deja, negailinga – paties J. Markulio raštai ir raportai aukštiems KGB vadovams, laiškai jiems netgi iš Leningrado (ten J. Markulis buvo išsiųstas saugumo sumetimais, kai Lietuvos partizanams tapo aiški jo provokacinė veikla), aukšti apdovanojimai iš tų pačių aukštų KGB vadovų rankų.

Po D. Juodžio pranešimo ta pati moteris iš salės išdėstė emocionalų monologą, iš kurio sužinojome, kad tai yra J. Markulio dukra Jolanta. Ji išvardijo daugybę priežasčių, pateisinančių tėvą,

pradedant auklėjimu vaikystėje, pereinant prie draugystės su nelemtuojau Antanu Gudaičiu-Guzevičiumi, patraukusiu Markulį į šią veiklą, ir baigiant paaiškinimais, kad jam buvo labai svarbi meilė šeimoje, noras išlaikyti šeimą ir kad kitaip nebūtų sugebėjęs jos išlaikyti. Ką gi, belieka padaryti prielaidą, kad J. Markulis labai mokliškai ir logiškai mokėjo užkalbėti savo paties sąžinę įvairiomis priežastimis ir tą pačią savybę įdiegė dukrai. Negalvojama, kiek dukrų ir sūnų prarado tėvus per J. Markulio veiklą, pamirštama, kad be įvairiausių priežasčių egzistuoja tokie itin svarbūs dalykai, kaip paties žmogaus pasirinkimas ir būsimų jo pasirinkimo pasekmių suvokimas.

Išklausėme ir vieną filosofinį pranešimą, nes pirmąją konferencijos dieną, posėdžiaujant mokslo filosofams, to nespėta padaryti. Tai buvo Lilijanos Astros pranešimas „Sakralybė versus. Pasaulietiškas postmodernioje kultūroje“. Mums, mokslo istorikams, iš šio pranešimo labiausiai įstrigo teiginys, kad senoji Baltų religija buvo daug sudėtingesnė, daug pažangesnė, negu bandoma vaizduoti, kad ji įdiegė mums, lietuviams, labai daug sakralumo suvokiant gamtą ir visą supantį pasaulį, kad visa tai dar tebe glūdi mumyse, kad didysis kunigaikštis Gediminas su savo universalumu ir to-

lerancija buvo pasaulinio lygio lyderis.

Po šio pranešimo Vytautas Pocius išsakė labai įdomią mintį – Gediminą turėtume vadinti karaliumi, ne didžiuoju kunigaikščiu. Juk jis buvo tikrasis šalies valdovas – mes tuomet dar nebuvo apsikrikštiję, mums nereikėjo pagal krikščionišką tradiciją gauti leidimo iš popiežiaus dėl karaliaus titulo suteikimo, tad kodėl vadiname

Diskutuoja prof. Juozas Algimantas Krikštopaitis

jį tik kunigaikščiu? Jis buvo karalius.

Reginio pabaigoje Juozas Algimantas Krikštopaitis informavo konferencijos dalyvius apie numatomas tarptautines mokslo istorikų ir filosofų konferencijas ir pasidalino kita naudinga informacija.

UGDYMO ŠIUOLAIKINĖJE ŠEIMOJE KONCEPTAS

■ Atkelta iš 8 p.

galime pasidžiaugti, kad visuomenės ir žmogaus dėmesys krypta atgal į tradicinę šeimą. Šeima – tai maža dvasinė atgaiva žmogaus santykių su Dievu ir gyvenimo palaikimas jam pačiam, kaip gyvybės saugotojui. Mylėti ir būti mylimam – gyvenimo palaikimas ir grožis, Dievo kūrybos viršūnė – žmogus, pašauktas tarnauti ir mylėti kitą (Pop. Benediktas XVI, 2011).

Rita Ilgūnienė pateikė vaikų auklėjimo stilių, vaikų vertybinių nuostatų ugdymo šeimai raiškos analizę, nuosekliai išanalizavo šeimos krizes ir konfliktus bei jų įveikos būdus.

Šiuolaikinė šeima yra sudaryta iš daugelio unikalių asmenybių, kur kiekvienas jos narys turi savo nuomonę apie kiekvieną situaciją ar problemą šeimoje.

Skirtingi šeimos narių įsitikinimai ir asmeninės nuomonės sudaro atvirą erdvę šeimyniniams konfliktams kilti, todėl nenuostabu, kad kartkartėmis jie ir kyla.

Šeimos krizė neatsiejama nuo konflikto, tačiau kartu tai yra natūrali ir sveika paskata kitiems santykiams atsirasti.

Šeimos pagrindinė funkcija yra ugdyti jauną sveiką žmogų visais įmanomais būdais, o tėvų vaidmuo – suteikti

vaikui saugią, mylinčią ir remiančią aplinką.

Šiuolaikinės šeimos, kurios dorai ugdo savo vaikus, garantuoja valstybei laimingą ir sveiką jaunimą. Tokiam jaunimui yra gerokai lengviau siekti žinių, puoselėti visuotines vertybes, kurios būtinos tam, kad stiprintų šeimos, kaip svarbiausios tautos ląstelės, sampratą.

Asmenybės ugdymasis ir pasirengimas savarankiškam gyvenimui prasideda šeimoje. Tėvystės ir motinystės pareigos lemia ypatingą šeimos institucijos reikšmę tiek asmenybės ugdymui, tiek visuomenės funkcionavimui. Daugelis tėvų išbando įvairius būdus,

stengdamiesi, kad jų vaikas augtų laimingas. Auklėdami savo vaikus tėvai dažniausiai taiko tuos pačius auklėjimo metodus, kuriais buvo naudojami auklėjant juos pačius.

Sėkmingai auklėjami vaikai perima iš tėvų esmines pozityvias gyvenimo vertybes ir etalonus, sužino ribas, kurių negalima peržengti bendraujant su kitais, gebėjimą įvertinti situaciją ir pasirinkti tinkamą elgesį išlaikant vidinę harmoniją. Tėvai privalo padėti savo vaikams išsiugdyti žmogiškąjį veiksnį – gebėjimą auklėti patiems save. Patys tėvai turi sugebėti spręsti tarpusavio konfliktus, pastebėti vaikų destruktivų elgesį ir nedelsdami imtis

priemonių jį koreguoti, sudaryti jiems sąlygas saugiai ir savarankiškai pažinti pasaulį. Tėvai turi turėti pedagoginių ir psichologinių žinių, kad galėtų pastebėti vaikų kasdienes problemas ir suprasti vaikų elgesio, sukeliančio šias problemas, priežastis. Todėl ypatingą reikšmę įgyja tėvų švietimas vaikų ugdymo klausimais, kai tėvai tik planuoja šeimos pagausėjimą.

Mokslo studija skirta tėvams ir kitiems ugdytojams siekiant padėti jiems pasirinkti vaikų ugdymo kryptį.

Parengė kun. doc. dr. Kęstutis Ralys

BITĖ MOTINĖLĖ subūrė LIETUVOS BITES DARBŠTUOLES

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Lietuvių kalbos draugijos Panevėžio skyriaus pasiūlyti Gabrielės Petkevičaitės-Bitės atminimo medaliai gavę Vitalija Vasiliauskaitė (trečia iš kairės) ir Eugenijus Urbonas su šios draugijos narėmis Birute Goberiene, Rita Urnėžūte, Irena Kruopiene ir Nijole Čizikiene

■ Atkelta iš 7 p.

ciklas „Čiurlionio metai“ ištis puiki dovana klausytojams, o internetinės erdvės dėka ir skaitytojams. Išlikis ir kultūros istorijai.

Poetas ir rašytojas Marcelijus Martinaitis teisėtai gali būti vadinamas Lietuvos kultūros simboliu. Darbu ir talentu pelnytas titulas, bet ne paskutinis vaidmuo čia tenka ir dvasios savybėms. Jei tektų vardytį, tikiausiai prisimintume taurumą, kilnumą ir, kiek tai tinka mūsų amžiui, riteriškumą. Seniai į praeitį nugrimzdusios etinės ir estetinės kategorijos, dabartyje nebemadingos ir tarsi aidu atsiliepančios iš seno ritininio šulinio? Bet štai prieš mus kūrėjas, kuriam visa tai nėra nuslopęs varpo gausmas. Tradicinės aukštosios vertybės sudaro M. Martinaičio poetinės ir publicistinės kūrybos moralinį imperatyvą, tokį svarbų ir visų jo ištikimų skaitytojų gyvenimui.

Savo prakalboje M. Martinaitis pasakė, kad jis didžiuojasi savąja tauta,

kuri atkurdamą nepriklausomybę nenužudė nė vieno ją puolusiojo, bet užpuolikus pasitiko dainomis. Todėl lietuvių tautos kelias į nepriklausomybę istorijos puslapiuose bus įrašytas „dainuojančios revoliucijos“ vardu. Nobelio literatūros premijos laureatas Česlovas Milošas pastebėjo, kad modernią Lietuvą, tiesą sakant, sukūrė filologija. Galėtume išskleisti šią sąvoką pagal savo supratimą: tai prisirišimas prie gimtosios kalbos, knygnešystės fenomenas, spausdintinio žodžio vertės suvokimas. 1990-aisiais atkūrėme valstybę pasitelkę lietuvišką dainą, brutaliai

prievarčiai ir pykčiui priešpastatę geranoriškumą kitataučiams ir kitamams bei tautos vienybę.

Šviesą spinduliuojančios moterys

Už pilietinę iniciatyvą valstybės stiprinimo labai atminimo medaliai įteikti trims panevėžietėms – Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos direktoriaus pavaduotojai Genovaitei Astrauskienei, Panevėžio rajono savivaldybės viešosios bibliotekos direktorei Rūtai Bagdonienei ir Panevėžio kraštotyros muziejaus muziejinkei Vitalijai Vasiliauskaitei.

Visai natūralu, kad visos trys panevėžietės glaudžiai susijusios su Bitės vardu, o ypač jos darbų, garsinimu. Genovaitė Astrauskienė Panevėžio viešojoje bibliotekoje pradėjo dirbti 1970 m., G. Petkevičaitės-Bitės vardas bibliotekai buvo suteiktas tik 1989 m., nuo to vardo neatsiejama ir G. Astrauskienės veikla. Vienas svarbiausių jos darbų – tęstinis 1977–2011 m. projek-

tas „Knygos ir bibliotekų istorijos raida Panevėžio krašte“. Vien krašto kultūrą atskleidžiančių konferencijų surengta dvylika, o kiek per tuos metus vyko jos organizuotų susitikimų, eksponuota parodų, išleista leidinių. Bibliotekos lankytojų širdyse visa tai gyva. Kasmet į biblioteką ateina naujos technologijos, skatinančios ir naujas idėjas, bet jokia technika nepakeis gyvo, mąstančio ir jaučiančio žmogaus. Tuo įsitikinome bendraudami su ponija Genovaite.

Rūtą Bagdonienę pirmiausia siejame su daktaro Jono Leono Petkevičiaus tėvonią, Puziniškiu. Kad Puziniškis tapo šiaurės Lietuvos savotišku kultūros ir intelektualiu traukos centru dėkingi turime būti G. Petkevičaitėi-Bitei, o ši asmenybė Lietuvos žemėje neišaugtų be daktaro J. L. Petkevičiaus asmenybės švytėjimo. Daug pasako Petkevičių bendravimo aplinka – Jonas Jablonskis, Povilas Višinskis, Jonas Biliūnas, Žemaitė... Kad sugrįžę gyventų daktaro Jono Leono darbai, kad ir toliau šviestų Gabrielės skleistoji šviesa kiekvienam Puziniškio lankytojui, labai daug padarė ir tebedaro Rūta Bagdonienė. Šios moters iniciatyvų ir atkaklumo dėka turime atnaujintą ir puikiai sutvarkytą Puziniškį – G. Petkevičaitės-Bitės namą-muziejų.

Lituanistei, etnologei Vitalijai Vasiliauskaitei tarsi aukštesnės jėgos lėmė dirbti tą darbą, kurį ji ir dirba. Vitaliją gerai pažįstantys žmonės vadina devyniais talentais apdovanotą. Liaudies daina ir grigališkasis choralas, baltišką pasaulėjautą ir rūpintojėlis. Visa pavyksta suderinti. Turėjome malonumo prieš atminimo medalių teikimo iškilmes sudalyvauti V. Vasiliauskaitės vedamoje Bitei skirtoje ekskursijoje Panevėžio kraštotyros muziejuje. Ten saugomas unikalus rašytojos palikimas – nuotraukos, jai siūsti kultūros ir visuomenės veikėjų laiški, sveikinimai, užrašų knygelės, Puziniškyje stovėję baldai, kabėję paveikslai, Petkevičių bibliotekos leidiniai ir pan.

Bitei skirtoje jubiliejinėje parodoje ji pristatyta kaip rašytoja, publicistė, pedagogė ir viena iš valstybės kūrėjų.

Panevėžio šviesuoliai, tarp jų ir V. Vasiliauskaitė, susirūpinę, kad Šv. Zitos gatvėje išlikęs paskutinis Bitės prieglobstis, kuriame rašytoja gyveno 1932–1943 m., iki mirties, tarnautų visuomenei. Deja, kol kas gerokai nuygventame name gyvena trys šeimos, o paties namo likimas tebelieka neaiškus.

Sibire – ir mūsų dalis

„Jei Lietuva būtų paukštis, jos vienas sparnas apglėbtų Rusijos Sibiro platybes, nes ten – mūsų dalis“, – skelbė A. Kėleris. Štai todėl Bitės atminimo medaliu apdovanotas projektas „Misija Sibiras 11“, taip pat ir Krasnojarsko rajoninės lietuvių tautinės kultūrinės autonomijos „Lietuva“ pirmininkas Antanas Rasiulis, daug padaręs, kad „Misija Sibiras 11“ vyktų sėkmingai. A. Rasiulio kultūrinė autonomija vienija apie 800 Krasnojarsko krašto lietuvių, labai svarbu, kad jie jaustųsi Lietuvos dalelyte. Savo ruožtu Lietuva turi jausti, kad Sibiro platybėse gyvena tremtinių vaikai ir vaikaičiai, kuriems tėvų ir senelių tėvynė turi būti ir jų tėvynė. Šia linkme pastangas telkia A. Rasiulis ir jo bendraminčiai.

Lietuvos jaunimo organizacijų tarība nuo 2006 m. jau yra įgyvendinusi šešis projektus „Misija Sibiras“. Ekspedicijose Sibire, Kazachstane aplankyta per 80 lietuvių tremtinių palaidojimo vietų, kur sutvarkytos kapinės, pastatyti kryžiai ir kiti palaidojimo ženklai. Tos misijos – tai patriotiškumo mokykla jaunimui. Visos ekspedicijos sulaukė didelio visuomenės palaikymo. Susitikimai mokyklose, universitetuose, kultūros centruose, taip pat ir užsienio šalyse vyko daugiau kaip 400 vietų. Dabar rengiamasi tęsti pradėtus žygius į Rusijos Federacijos ir Kazachstano lietuvių kapų, trėmimų, masinių žudynių, koncentracijos stovyklų ir kalėjimų vietas, kurios taip pat yra

neatsiejamai susijusios su Lietuvos istorija ir netektimis.

G. Petkevičaitės-Bitės atminimo medalių nominacijoje už pilietinę iniciatyvą valstybės stiprinimo labai atsiėmė „Misija Sibiras 11“ ekspedicijos dalyvis Mantas Simanavičius.

Tai ir yra tarnystė Lietuvai

Už savanorystės kultūros sklaidą Lietuvoje atminimo medaliais įvertinti Vilniaus Šv. Jono Bosko bažnyčios kunigas Alessandro Bareli, Vilniaus „Minties“ gimnazijos kūno kultūros mokytoja Nijolė Gudžiūnienė, Kauno kolegijos Kėdainių Jonušo Radvilos fakulteto lektorius Nerijus Leikus, Lietuvių kalbos draugijos Panevėžio skyriaus pirmininkas Eugenijus Urbonas ir Joniškėlio Gabrielės Petkevičaitės-Bitės gimnazijos lietuvių kalbos mokytoja Laima Vaitkevičienė.

Visi nusipelnė dėmesio, bet teks pasitenkinti panevėžiečio Eugenijaus Urbono daugiašake veikla. Lietuvių kalbos draugijos Panevėžio skyriaus pirmininkas, Lietuvos maironiečių draugijos pirmininkas ir šios draugijos laikraščio „Sandrava“ redaktorius. Kalbininko Juozo Balčikonio atminties įamžinimas, rūpinimasis kartu su Donatu Būtėnu ir Aleksandra Kapickiene įsteigtąja ir jau devintą kartą teikiama kalbininko Petro Būtėno premija. Tūkstančiai kilometrų kelionių su jaunimu etnografinės Lietuvos žemėmis, kraštotyros stovyklos ir kraštotyros darbų leidyba, konferencijos ir kiti renginiai – tai, galima sakyti, E. Urbono kasdienybė. O kur dar parašytieji istoriniai romanai. Ar ne tai ir yra tarnystė Lietuvai? Beje, visa tai tinka kiekvienam iš devyniolikos pirmųjų apdovanotųjų Gabrielės Petkevičaitės-Bitės atminimo medaliais.

Gediminas Zemlickas

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas
Stilistė Jurgita Radzevičiūtė
Dizainerė Jūratė Kemeklytė Bagdonienė

Patarėjai: Antanas Kulakauskas, Jonas Puodžius,
Alfonas Ramonas, Juras Ulbikas, Edmundas Kazimieras Zavadskas.
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 01118 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 5) 212 1235.

Laikraštis internete: <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva>

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Žalgirio g. 90, LT-09303, Vilnius
Tiražas 550 egz.